

Stockholms Universitet
Institutionen för socialt arbete
VT 2012

Barnets bästa i fokus?

En studie av tingsrättens domar i vårdnadstvister

b.1

b.2

Författare: Azra Dolovac & Dejana Milkovic

Handledare: Lotti Ryberg Welanders

Barnets bästa i fokus? En studie av tingsrättens domar i vårdnadstvister

Azra Dolovac & Dejana Milkovic

Abstract

The purpose of this law-sociological study was to, on the basis of the District Court's decree to single custody, analyze the District Court's comprehensive ideas and fall-oriented interpretations of the concept of the best interest of the child and the way they are constructed in connection with the District Court's application of the new law regulation of 6kap. 5§ FB regarding collaboration between parents. Our empirical data consisted of ten decrees to single custody. The decrees were examined and analyzed on the basis of social constructionism as a theory and the idea-analysis as the study's method. Legal sources such as law and its legislative history and the law in Sweden and Scandinavia in general, with both domestic and international previous research, gave us initial knowledge in the area which gradually grew during the study. Results show that sweeping presumptions for single custody, with vague connections between single child's best interest and decisions about single custody based on the parents' lack of cooperation, can be glimpsed in several of the judges' texts. The District Court's ideas/interpretations of the concept of the best interest of the child reach for the most part in the decrees where an individual assessment has been made.

Key words: custody, custody battle, single custody, children's rights, best interest of the child, child's perspective, parent's perspective.

Nyckelord: vårdnad, vårdnadstvist, ensam vårdnad, barnets rättigheter, barnets bästa, barnperspektiv, föräldraperspektiv.

Antal ord: 19 703

Förord

Vi riktar ett tack till vår handledare som bidrog till vår kunskapsutveckling, samt till de verkställda inom tingsrätten för det välvilliga bemötandet under tiden vi utförde materialinsamlingen.

Dario, stort tack för att du tog dig tid för korrekturläsningen, vännen.

Jag tackar mina nära och kära i Sverige och i Serbien för uttryckt stöd och uppmuntran till fortsatt uppnående av mina mål. /Dejana

Jag vill tacka min familj för deras stöd och uthållighet, då de under denna studies gång stått ut med en trött och mycket upptagen mor och hustru. /Azra

Sist men inte minst, tackar vi varandra för ett bra och respektfullt samarbete under skapandet av vårt examensarbete.

Den 5 juni, 2012

Innehållsförteckning

Inledning.....	6
Problemformulering.....	7
Syfte.....	9
Frågeställningar.....	9
Introduktion till gällande rätt.....	10
Nordisk rätt.....	11
Finland.....	11
Danmark.....	11
Island.....	12
Norge.....	12
Tidigare forskning.....	13
Vårdnadstvist.....	13
Barnets bästa - tolkning av begreppet.....	14
Barnets rättigheter – grund till tolkning av barnets bästa.....	16
Barnperspektiv respektive föräldraperspektiv.....	18
Sammanfattning av tidigare forskning.....	19
Teori.....	21
Social konstruktionism.....	21
Studiens typ.....	22
Rättsociologi.....	22
Metod.....	23
Idéanalys.....	23
Begrepp - operationalisering.....	25
Barnets bästa.....	25
Barnets rättigheter.....	27
Barnperspektiv.....	27
Föräldraperspektiv.....	27
Litteratursökning.....	27
Tillvägagångssätt.....	28
Matris som analysverktyg.....	28
Avgränsningar.....	29
Etiska överväganden.....	30

Validitet	30
Reliabilitet	31
Generaliserbarhet	32
Resultat.....	33
Analys	37
Gemensamt för de flesta domarna	37
Dom nr. 1	38
Dom nr. 2	39
Dom nr. 3	41
Dom nr. 4	42
Dom nr. 5	43
Dom nr. 6	44
Dom nr. 7	46
Dom nr. 8	47
Dom nr. 9	49
Dom nr. 10.....	51
Slutdiskussion	53
Metoddiskussion	56
Förslag till fortsatt forskning	57
Referenslista.....	58
Bilaga	63

Inledning

Varje år berörs ca 50 000 barn i Sverige av föräldrars separation. Cirka 7 000 av dem blir föremål för tvist mellan föräldrarna (Socialstyrelsen, 2011). Sveriges officiella statistik visar att 7 240 barn och ungdomar (0–17 år) var berörda av utredning om vårdnad, boende och/eller umgänge under 2010. Av dessa 7 240 utredningar, 1438 utfördes inom Stockholms län, och 657 av dem, i Stockholm stad (Socialstyrelsen, 2011). På talan av en eller båda föräldrarna görs en bedömning i frågor om vårdnad, boende och/eller umgänge. Domstolen utgör en utväg när det finns konflikter som föräldrarna inte lyckats lösa på egen hand eller via samarbetsamtal, alternativt medling, som själva domstolen kan förordna om (6kap. 18§ Föräldrabalken (FB) (1949:381), 42kap. 6§ & 42kap. 17§ Rättegångsbalken (RB) (1942:740)). Det är domstolens skyldighet att se till att vårdnads-, boende- och umgängesfrågor blir tillräckligt utredda. Socialnämnden ska, innan domstolen fattar beslut i mål om vårdnad, boende och umgänge komma med upplysningar, alternativt med vårdnadsutredning, enligt riktlinjer som domstolen fastställer. I fall det behövs och om barnet inte kan ta skada av det, får barnet höras inför rätten (6kap. 19§ 1,2,3 o 6st. FB).

Rätten får besluta om gemensam vårdnad så länge en av föräldrarna godtar den men inte om båda föräldrarna motsätter sig gemensam vårdnad (6kap. 5§ FB). I fall där föräldrarnas samarbetsförmåga är bristande och/eller i fall där det finns risk att barn far illa samt vid andra skäl, specifika från fall till fall, kan rätten anförtro ensam vårdnad åt en av föräldrarna. Den förälder som är vårdnadshavare har rätt och skyldighet att bestämma i frågor angående barnets personliga angelägenheter och föräldern ska, i takt med barnets stigande ålder, ta allt mer hänsyn till barnets åsikt och vilja (6kap. 11§ FB). Nya bestämmelser som särskilt betonar föräldrarnas samarbetsförmåga och barnets talerätt/beaktande av barnets vilja utan angiven lägsta åldersgräns, trädde i kraft sommaren 2006 (6kap.5§ 2st. & 6kap.2a§ 3st. FB).

För domstolen är endast lagar och förordningar bindande rättskällor. Barnkonventionen är inte en rättskälla då den inte är inkorporerad i Svensk lag. Barnkonventionen är dock ratificerad i Sverige och den ses som en vägledning och rekommendation som ska följas i mål som rör barn. I alla dessa mål ska *barnets bästa* - komma i främsta rummet enligt artikel 3 i barnkonventionen, och- vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge enligt lagen (6kap. 2a§ FB). Vid sidan av de rättsliga finns det dock utomrättsliga normer, diskurser i samhället, faktorer såsom domarnas personlighet, deras kognitiva förmåga och många andra omständigheter som gör att fall till fall och beslut till beslut skiljer sig åt även när problematiken är ganska liknande. I enlighet med detta kan det sägas att inte ens en

rättslig princip, som principen om *barnets bästa* är, tolkas och värderas på samma sätt av alla vars jobb det är att följa den principen vid beslutsfattanden (Schiratzki, 2008 refererar till Eekelaar, 2002).

Problemformulering

Så tidigt som under 1800-talet började idén om barns ökade rättigheter få allt större uppmärksamhet. Syftet med detta var att skydda barn från svåra livsförhållanden. Idén om barnets rättigheter fullföljdes genom att barnet fått civila och politiska rättigheter. *Barnets bästa* som en rättslig princip presenterades till samhället under förra sekelskiftet. Barnets rättigheter är nämligen inte detsamma som *barnets bästa* fast ett samband mellan de två begreppen finns (Schiratzki, 2000). Av prop.2005/06:99 framgår att barns rätt till båda sina föräldrar inte alltid anses främja *barnets bästa*. Barnets rättigheter ligger till grund för tolkning av *barnets bästa*, därmed är *barnets bästa* ett mer övergripande begrepp än barnets rättigheter och kan komma före detta senare begrepp (Schiratzki, 2000).

Föräldrarnas medvetenhet om att deras barn har rätt att uttrycka sin vilja i vårdnadstvister kan leda till påtryckningar riktade mot barnet med avsikt att "få barnet på sin sida". Det är ett exempel där tolkning av *barnets bästa* i ett enskilt fall under vårdnadstvistprocessen, kan väga tyngre än själva barnets rättigheter (Schiratzki, 2000). Det att barnet inte är part i målet betecknar dess beroende position i vårdnadstvister (Eklund, 2008) och kan framhålla vuxnas rättigheter/föräldraperspektiv framför barnets dito (Schiratzki, 2008).

Efter att vi läst resultat från Eva Ryrstedts projekt: "Barnets bästa eller föräldrarnas - en studie av beslutsmodeller rörande vårdnad/boende/umgänge" (2009) samt några andra publikationer såsom artikel: "Barn glöms bort i vårdnadstvisten" (Ekström, 2010-08-05) blev vi nyfikna på domstolens tolkning av begreppet *barnets bästa* i vårdnadstvister samt i vilken utsträckning barn- respektive föräldraperspektiv genomsyrar domarnas innehåll. Ryrstedt, docent i civilrätt vid juridiska fakulteten på Lunds universitet, kom till resultat att föräldrar i vissa fall blandar ihop sitt eget bästa med barnens bästa. Emellanåt blir *barnens bästa* snarast ett slagträ i bråket mellan föräldrarna. För föräldrarna ligger det nog nära till hands att läsa in *barnets bästa* i de egna känslorna och önskningarna.

Vi ställer oss därmed till fråga i vilken utsträckning domstolen i verkligheten gör individuella bedömningar av vad som är bäst för det enskilda barnet i vårdnadstvistprocesser. Våra funderingar kretsar vidare kring huruvida barnets "objektposition" i vårdnadstvister och allmäntlig uppfattning om att barnet behöver skyddas från föräldrarnas konflikt, kan i

vårdnadstvister tillmäts större betydelse än själva barnets rättigheter och därmed *barnets bästa*. Barnets rättighet och behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar kan, i fall föräldrarna inte är förmögna att lösa sina konflikter, lätt försummas under vårdnadstvisten (Ewerlöf & Sverne, 2000).

I artikeln: ”Barn glöms bort i vårdnadstvisten” tas de nya bestämmelserna i FB om föräldrarnas samarbetsförmåga upp och lagändringen får en negativ konnotation. Titti Matsson, docent i socialrätt vid Lunds universitet tycker att tanken med lagändringen från början var bra men att lagändringen går emot lagstiftarens ambitioner. Fokus från *barnets bästa* försvinner ofta och hamnar på föräldrarna i stället, som försöker överbevisa varandra. Docent i familjerätt vid Uppsala universitet Anna Singer, säger i samma artikel, att i samband med den nya lagbestämmelsen från 2006 gällande samarbete föräldrar emellan, blev det enklare för föräldrar att ansöka om ensam vårdnad. För att samarbetsförmåga mellan föräldrarna ska anses som bristande räcker det med att den ena föräldern inte vill samarbeta och att denne därmed åberopar samarbetsvårigheter som ett skäl mot gemensam vårdnad. Slutligen i artikeln, uttrycker barnombudsmannen Fredrik Malmberg att barn påverkas av vårdnadstvister beroende på hur föräldrarna lyckas skydda barnen från sin egen konflikt eller inte. Malmberg tillägger att barnperspektiv ofta försvinner i vårdnadstvister (Ekström, 2010).

Kritiken mot tillämpningen av de nya bestämmelserna, som vi läste om, väckte vårt intresse och vår undran om hur domstolen tolkar *barnets bästa* och hur denna tolkning, i domarnas texter, kopplas till domskäl baserade på 6 kap. 5§ FB. I detta lagrum är det samarbete föräldrar emellan som påpekas. Vilka konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* har domstolen gjort i fall där beslut om ensam vårdnad motiverats med 6kap. 5§ FB? Inga särskilda behörighetskrav eller krav på speciella kunskaper ställs på domare som handlägger mål och ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Inte bara familjesekreterarna och advokater utan även själva domarna, som vårdnadskommittén diskuterade med, framförde att de skulle behöva mer kunskap om t.ex. barns utveckling, konflikthantering, osv. (Sverige, SOU 2005:43, del A).

En domare som domstolens representant måste ha kunskaper om barn och barns behov. Denne ska alltid ha ett barnperspektiv vid handläggningen av ett familjemål och ska kunna analysera vilka följder olika beslutsalternativ kan få för det enskilda barnet. En domare måste ha förmåga att sätta barnet i fokus (ibid.).

Barnperspektiv likställs med försök att förstå barnet och barnets uppfattning av dess situation jämte eventuella förändringar i dess liv, med andra ord - att se med barnets ögon (prop.2005/02:99). Att i situationer som rör barn utgå ifrån barnperspektiv innebär att barnet uppmärksammas utifrån ett subjektivt samt ett objektivt perspektiv. Det subjektiva perspektivet innebär *barnets bästa* sett utifrån själva barnet, förutsättningsvis att barnet inte utsätts för påtryckningar av sin omgivning. Barnet ska lyssnas på. Samtidigt ska barnets behov uppmärksammas även utifrån ett objektivt perspektiv när det individuella barnets önskemål beaktas och *barnets bästa* tolkas (Barnkommittén, SOU 1997:116). Med objektivt perspektiv menas vidare att beslutsfattare grundar sina bedömningar om *barnets bästa* på vetenskap och beprövad erfarenhet (Schiratzki, 2010).

Enligt vårdnadskommittén är det: ”...viktigt att göra klart att det är barnets intressen som skall stå i fokus och inget annat. Enbart och uteslutande barnets bästa ur ett barnperspektiv skall vara avgörande vid alla beslut som rör vårdnad, boende, umgänge och annan kontakt än umgänge...” (Sverige, SOU 2005:43, del A, s.105).

Med den här studien försökte vi genom själva besvarandet av våra forskningsfrågor visa om det ovan nämnda kan sägas vara uppfyllt i praktiken. Sätts barnet och dess bästa i fokus i vårdnadstvister?

Syfte

Syftet med den här studien är att, utifrån tingsrättens domar om ensam vårdnad, analysera domstolens övergripande idé om- och fallinriktade tolkningar av *barnets bästa* och hur dessa konstrueras i samband med domstolens tillämpning av den nya bestämmelsen i 6kap. 5§ FB angående samarbete föräldrar emellan.

Frågeställningar

- 1) Vilka konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* kan utläsas ur domarna?
- 2) Hur kopplar domstolen *barnets bästa* till beslut om ensam vårdnad, där 6kap. 5§ FB om föräldrarnas bristande samarbetsförmåga ligger till grund för beslutet om ensam vårdnad?
- 3) Vilka konstruktioner ges större utrymme i domarna, konstruktioner gällande barnets livsförhållande och *barnets bästa* i det enskilda fallet, eller konstruktioner av föräldrarnas situation och konflikter de emellan?

Introduktion till gällande rätt

Utredningar om vårdnadsreglerna som fanns innan 2006 års lagändring har visat att den vanligaste motiveringen till domstolens beslut om (förbehållande av) gemensam vårdnad var att samarbetssvårigheterna mellan föräldrarna inte var så svåra att de uppvägde fördelarna med gemensam vårdnad (Walin & Vängby, 2010 refererar till 2002 års vårdnadskommitté). Avsikten med den nya lagbestämmelsen gällande föräldrarnas samarbete har varit att åstadkomma en uppstramning av dittillsvarande rättspraxis (Walin & Vängby, 2010 refererar till Lagrådet).

Proposition 2005/06:99 som ligger till grund för 2006 års lagändring i 6kap. 2a§ FB samt i 6kap. 5§ FB, framhäver betydelsen av förstärkt barnperspektiv i lagtexten. Betydelsen av *barnets bästa* förtydligas och betonas i lagtexten genom framhävande av *barnets bästa* som avgörande faktor i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Med utgångspunkt i barnkommitténs redovisning som visar att barnets vilja inte alltid redovisas i domstolarnas domar och att även när den redovisas inte alltid följs, är 2006 års lagförändring avsedd att markera betydelsen av hänsynstagande till barnets vilja i domstolsprocesser. Barnkommittén påpekar att barnet inte nödvändigtvis måste ta ställning till en av föräldrarna, utan barnet kan ge uttryck för exempelvis vilken skola det vill gå i och vilka fritidsaktiviteter barnet anser är viktiga. Detta kan då tolkas som indirekt svar på frågan om boende och umgänge. Även mindre barn måste få komma till tals, anser kommittén, och detta kan enkelt genomföras genom att samtala med personer i barnets omgivning, vilka känner barnet väl (prop.2005/06:99).

Barn har behov av en nära och god relation till båda sina föräldrar. Det är därför viktigt att båda föräldrarna är delaktiga i barnets liv och tar ansvar för barnet, vilket är enklast genomförbart med gemensam vårdnad. Enligt regeringens uppfattning har gemensam vårdnad en hjälpande funktion i framhävande av barnets intresse och främjande av *barnets bästa*. Fastän den gemensamma vårdnaden framställs som den mest optimala formen, som främjar barnets nära och god kontakt med båda föräldrarna, får domstolen inte schablonmässigt besluta om gemensam vårdnad mot den ene förälders önskemål. En individuell prövning av uttalade skäl för ensam vårdnad ska alltid göras (prop.2005/06:99).

Vid prövningen av om ensam eller gemensam vårdnad ska gälla, skall föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet tillmäts stor betydelse. Detta behöver inte nödvändigtvis betyda att föräldrarna måste ha samma uppfattning i alla frågor som rör barnet, men att de ska

vara kapabla att hantera sina olika uppfattningar så att barnet inte drabbas. Det är uppenbarligen inte till *barnets bästa* om en av föräldrarna obstruerar den andra förälderns planer och vidtagna initiativ. Avsaknad av vilja och förmåga hos föräldrarna eller hos en av dem, att sätta *barnets bästa* framför sina egna intressen, präglar i dessa fall omvårdnaden av barnet. Gemensam vårdnad kan i sådana fall vara oförenlig med *barnets bästa* och således bör, vad som är bäst för barnet, bestämmas utifrån individuell bedömning av barnets livsförhållande. Svepande presumtioner, det vill säga svepande antaganden, för eller mot gemensam vårdnad skall inte gälla (prop.2005/06:99).

Nordisk rätt

-En överblick över regleringar gällande vårdnadstvister i övriga nordiska länder-

Finland

I Finland är det domstolen som beslutar i frågor om vårdnad, boende och umgänge. Gemensam vårdnad kan beslutas mot en förälders vilja, under förutsättningen att denna vårdnadsform är bäst för barnet. Det är endast i Finland av de nordiska länderna som domstolen kan besluta i andra frågor än boende och umgänge inom ramen för den gemensamma vårdnaden (Sverige, SOU 2005:43, del B).

I Finland anses rättssystemet gällande frågor om vårdnad, boende och umgänge vara mycket flexibelt. Advokater och domare kan söka efter en kompromiss i tvistefrågor genom att ansvaret fördelas mellan föräldrarna som en mellanlösning mellan gemensam och ensam vårdnad. Det vill säga, en uppgiftsfördelning skapas mellan föräldrarna. Exempelvis kan det vara viktigt för en förälder att beslut gällande religionstillhörighet fattas gemensamt medan denne kan acceptera att den andra föräldern fattar beslut i alla andra frågor som rör deras barn. Det här systemet möjliggör att föräldrarna kan enas även när de är mycket oeniga. Även i dessa fall kan gemensam vårdnad finnas kvar och bestå t.ex. i att en av föräldrarna enbart får rätt att ta del av information från barnets skola, förskola och myndigheter. Detta gör att denne förälder inte fullständigt uteslutas som vårdnadshavare. Beslutet/domen kan alltså skräddarsys efter barnets behov (Sverige, SOU 2005:43, del A).

Danmark

I Danmark beslutar domstol i frågor om vårdnad, medan statsamtet - den självständiga regionala myndigheten, beslutar i umgängesfrågor. Det finns inte möjlighet för domstolen att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja. Förutsättning för gemensam vårdnad är

att det råder enighet mellan föräldrarna i alla väsentliga frågor såsom barnets skolgång, utbildning, flytt. Statsamtet ska avgöra om umgänge med utgångspunkt i *barnets bästa*. Vid fastställande av domslut om vårdnad och umgänge, skall barnet som har fyllt tolv år höras av domstolen. Domare kan föra samtal med barnet utan att föräldrarna närvarar samtalet. Domaren ska dock, om inte *barnets bästa* talar emot det, informera föräldrarna om samtalets innehåll innan vårdnadsfrågan avgörs (Sverige, SOU 2005:43, del B).

Island

Tvister om vårdnad, boende och umgänge, om inte annat anges i barnlagen, handläggs vid domstol enligt processuella regler om civila tvister. Tvister om umgänge handläggs, enligt reglerna i förvaltningslagen, hos sysselmanen (statstjänsteman som arbetar med familjerättsliga frågor). Domstolen har rätt att besluta om umgänge i de mål vars vårdnadsfråga samtidigt avgörs i domstolen. Domaren kan själv samtala med barnet i syfte att ta reda på barnets inställning rörande vårdnads- och umgängesfrågor. Föräldrarna måste inte närvara samtalet, dock ska det som framkommit under samtalet redovisas för dem. Det finns inte möjlighet för domstolen att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja, lika som i Danmark (Sverige, SOU 2005:43, del B).

Norge

Precis som i Sverige kan domstolen besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja, om detta anses vara till barnets bästa. Domstolen kan emellertid inte besluta om växelvis boende mot en förälders vilja. Bestämmelser om vårdnad, boende och umgänge regleras i Norge med barnlagen och i april 2004 sänktes åldersgränsen för barnets rätt att uttala sig, från tolv till sju år. Denna bestämmelse gäller även om barnets uttalande kan anses vara till skada för barnet. Om domare inte har kommit fram till en tillräcklig god uppfattning om barnets åsikt med hjälp av handlingarna i målet, har domaren rätt att själv samtala med barnet, som har fyllt sju år. Barnet kan dock självmant avstå från möjlighet att uttala sig (Sverige, SOU 2005:43, del B).

Tidigare forskning

Vårdnadstvister

Professor i rättsvetenskap vid Stockholms Universitet Johanna Schiratzki har utfört en rättsvetenskaplig forskningstudie år 2008 vars syfte bl.a. varit att undersöka *barnets bästa* som rättslig princip och förklara dess innebörd i processer om vårdnad, boende och umgänge. Schiratzki använde en traditionell rättsvetenskaplig metod, rättsvetenskaplig genusforskning och förklaringsmodeller som utvecklats inom barnrätten. Materialet för studieanalysen bestod av samtliga 2004 års hovrättsdomar om vårdnad, boende och umgänge samt av ett urval hovrättsdomar från år 2007. Studiens resultat visar bl.a. att föräldrarnas position som boförälder eller ej, är avgörande för vilka krav som ställs på föräldrarnas förmåga att tillgodose *barnets bästa*. Den förälder som tagit huvudansvaret för barnet innan separationen ses som den som på bäst sätt kan tillförsäkra/fortsätta tillförsäkra barnet en stabil tillvaro. Schiratzki har redan i sin avhandling från 1997 skrivit om den s.k. principen om minsta möjliga förändring vilken handlar om att barnet helst får leva kvar hos den förälder som det bodde hos tills boendefrågan togs upp i rätten. Detta speciellt om barnet är lite äldre och redan har byggt upp stadiga relationer till vänner i området, miljön som omger barnet, osv. I denna avhandling har Schiratzki ur ett rättsdogmatiskt perspektiv bl.a. studerat och diskuterat vårdnad som legalt institut och överföring om vårdnad enligt svensk rätt. Där ställdes frågan om vilka målsättningar de är som styr lagstiftningen inom vårdnadsrätten och om de resulterar i en lagstiftning adekvat för att lösa frågeställningar som uppstår i den praktiska rättstillämpningen. Schiratzki skriver i sitt slutord att rättssystemets lösningar är ”näst bästa” lösningar som bara i en begränsad utsträckning påverkar förhållandet mellan barn och föräldrar. Svagheten i lagstiftningen är att den är skild från konfliktlösningen, den anger målsättning men ger inte en bas för lösande av vårdnadsfrågor. När den basen ändå ges så är ribbans nivå låg (Schiratzki, 1997). I slutändan så är en rättegång inte till för *barnets bästa* enligt svensk barnrätt, där precis som i civilrätten allmänt, betonas att parterna så snart som möjligt bör försöka nå en överenskommelse (Schiratzki, 2008).

Branka Resetar, docent i familjerätt vid Zagrebs Universitet och Robert Emery, doktorand och professor i psykologi och föreståndare för Centrum för barn, familjer och juridik vid Virginias Universitet, undersökte barns rättigheter i vårdnadstvister utifrån ett europeiskt perspektiv. Detta med fokus på barnets rätt till kontakt med båda föräldrarna likaväl som barnets rätt att höras i vårdnadstvister. Deras vetenskapliga artikel (2008) inleds med ett gemensamt uttalande av advokater verksamma i vårdnadsfrågor gällande behov av ett lagligt regelverk

vars syfte är att reducera konfliktnivån mellan familjemedlemmar efter skilsmässa. Artikeln redogör även för hur närvaro av konflikter mellan föräldrarna kan påverka upprätthållandet av kontakter mellan föräldrar och barn. En fråga som författarna bl.a. ställer sig är om inkludering av barnets rättighet att höras i vårdnadstvister är det mest effektiva sättet att reducera eller eventuellt eliminera konflikter mellan föräldrar.

Artikeln visar att trots skillnader i rättsregler, traditioner och i familjens demografi, så handlar vårdnads- och umgängestvister i europeiska länder som Tyskland, England, Italien och Kroatien mer om förhandling kring relationer i familjen, än om barnens eller föräldrarnas rättigheter.

Barnets bästa - tolkning av begreppet

Regeringens förslag angående införandet av begreppet *barnets bästa* i Föräldrabalken finns i prop.1997/98:7 där det sägs att principen om *barnets bästa* i artikel 3 i barnkonventionen skall appliceras på alla områden. Vid varje bedömning, som alltid ska vara individuell, måste hänsyn tas till allt som rör barnets fysiska och psykiska välbefinnande och utveckling. Att objektivt slå fast vad som är bäst för barnet är ofta omöjligt och då är det domstolens respektive socialnämndens uppfattningar, antaganden och bedömningar som blir avgörande, står det vidare i prop.1997/98:7.

Schiratzki (2008) skriver om att begreppet *barnets bästa* kan ses som ett moraliskt värde, som en rättslig princip samt som en konkret rättsregel där det, utifrån presumtioner, tolkas vad som är bra/bäst för barnet i ett visst fall. Hur *barnets bästa* ska tolkas finns inte färdiga svar på, inte ens i FN:s kommitté för barns rättigheter eller i barnkonventionen. Varje barn är unikt och situationen barnet befinner sig i är unik. Därmed ska även tolkningen av begreppet vara unik för vart och ett barn men alltid med samma mål – att barnet får en trygg och stabil tillvaro och att alla förutsättningar för att barnet skulle kunna utvecklas gynnsamt, uppfylls. Presumtionerna om *barnets bästa* grundas till stor del på kulturella och sociala värderingar i samhället och detta kan föranleda tolkningssvårigheter (Schiratzki, 1997). Likaså är det inte enkelt att veta vem som är mest adekvat att tolka vad som är bäst för barnet och huruvida en aktörs tolkning överensstämmer med andra aktörers befintliga tolkningar. Det att begreppet *barnets bästa* inte är speciellt preciserat vare sig i svensk lagstiftning eller i barnkonventionen orsakar att dess innehåll kan skiljas åt beroende på vem som är begreppets tillämpare (Schiratzki, 2000).

Rättssociologen och forskaren vid Lunds Universitet Annika Rejmer utförde år 2003 en studie av tingsrättens funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkten från *barnets bästa*. Rejmers studiemetod var både kvalitativ och kvantitativ. Teoretiska perspektiv som studien utgick ifrån var realism, systemteori och strukturdeterminism. Det empiriska materialet bestod av 114 tingsrätts domar som analyserades med hjälp av argumentationsanalys. Enkätundersökningen vände sig till de professionella aktörerna - 96 domare, 83 socialsekreterare, 123 advokater samt till 245 föräldrar. Rejmers studieresultat visar att professionella aktörer som i sin utredning eller handläggning av vårdnadskonflikter tillämpar principen om *barnets bästa*, är osäkra på begreppets betydelse. De formar begreppets mening genom att utifrån egna kunskaper, värderingar och bedömningar definierar vad som är bäst för barnet i en vårdnadstvist. Rejmer har i sin studie även kommit fram till att socialsekreterarnas definition av *barnets bästa* begränsas mycket av omständigheter som tas upp i Föräldrabalken och praxis, vilka förvisso är, endast barns grundläggande fysiska behov. Socialsekreterarnas utredningar kan således, istället för att bredda ut barnperspektivet genom att tillföra tingsrätten sakkunskap gällande det berörda barnet i ett enskilt fall, motverka detsamma. De professionella aktörerna beskriver *barnets bästa* som föräldrarnas förmåga att tillgodose barnets grundläggande fysiska behov. Ytterligare komponenter av betydelse, i begreppet *barnets bästa* som angetts av deltagarna i Rejmers studie, är att barnet upprätthåller kontakt med båda föräldrarna och eventuella syskon och att föräldrarna är kapabla att hantera sina konflikter så att dessa inte påverkar barnets välmående (Rejmer, 2003).

Socionomen Francesca Östberg, verksam som forskare och lärare vid Institutionen för socialt arbete på Stockholms Universitet, skrev i sin avhandling från 2010 om socialarbetares bedömnings- och beslutsprocess från anmälan till insats i den sociala barnavården. Studien bygger på enkät- och telefonintervjumaterialet insamlat vid två socialkontor där totalt 35 socialsekreterare arbetat. Besluten som dessa socialsekreterare fastställt gäller 260 barnanmälningar inkomna till två annorlunda organiserade socialkontor, under en tvåmånadersperiod. Teoretiskt perspektiv i avhandlingen omfattar de organisatoriska villkoren för arbetet, den sociala barnavårdens organisering och dess påverkan på bedömningar och beslutsfattande. Avhandlingens metod är både kvantitativ och kvalitativ, där den kvantitativa delen angår statistiska uppgifter om de anmälda barnen. Med hjälp av den kvalitativa metoden har socialarbetarnas framställningar av utsorteringsprocessen utförd, insamlats. Studiens resultat visar att barnen i socialarbetarnas beskrivningar i hög grad förblir osynliga. Även om barnens problembild och symptom beskrivs, ligger utredningarnas fokus inte i detta. I

socialarbetarnas problemformuleringar och frågeställningar som framkommer i olika ärenden, är det vuxnas förmågor/svårigheter som framhävs och tar mest utrymme, inte barnens. Detta kan skyllas på tolkningsskiljaktigheter av begreppet *barnets bästa*, som socialsekreterarna måste ha som vägledning i alla frågor/beslut som rör barn (Östberg, 2010). Barnets osynlighet i ärenden kan vidare tolkas som en konsekvens av organisatoriska faktorer, vilket bland annat är tids- och rumsbegränsning, då det krävs mycket tid att komma närmare barnet och därmed lägga grund för utredning av dess behov. Lagtextens budskap framkommer för socialarbetarna som motstridiga då de i sitt arbete skall ta hänsyn till *barnets bästa* samtidigt som de behöver samverka med föräldrarna. Detta, tillsammans med (dåvarande) lagbestämmelse om att enskilda samtal med barnet inte kan utföras utan föräldrarnas samtycke, leder till icke-närvaro av barnen i socialarbetarnas ärendebeskrivningar (Östberg, 2010).

Barnets rättigheter – grund till tolkning av barnets bästa

En rättighet som bland andra barnets rättigheter ligger till grund för tolkning av *barnets bästa*, är barnets rätt att uttrycka sin inställning gällande vårdnads-, boende- och umgängesfråga. Det enskilda barnets vilja och rätt att komma till tals är reglerade i lagen (6kap. 2a§ 3st. FB) och barnkonventionen art.12. Dessa förväntas komma till uttryck i vårdnadsutredningarna genom gemensamma samtal med föräldrarna på socialförvaltningen och via ett hembesök hos vardera föräldern (Rejmer, 2003). Rejmers studieresultat visar att i de fall där barnets vilja tydligt framkommer i familjerättens utredningar, handlar det om barn som är äldre än 12 år och som under hembesöket blivit tillfrågade om var de önskar att bo. Endast i 8 % av vårdnadsutredningar har barnets vilja ordagrant dokumenterats och tillskrivits betydelse. Barnen i utredningstexterna har oftast varit schablonartat beskrivna i den bemärkelse att inte mer än barnens åldersadekvata behov redovisats i texten. Dessa utredningstexter ligger vanligtvis till grund för tingsrättens beslut om vårdnad, boende och umgänge, vilket kan leda till att tingsrättens beaktande av barnperspektivet kan ifrågasättas.

Johanna Schiratzki skriver, i sin avhandling: "Vårdnad och vårdnadstvister" från 1997, om sambandet mellan barnets ålder och tolkningen av barnets vilja. Barnets mognad är av betydelse vid tolkningen av dess vilja eftersom barn uttrycker sin vilja på olika sätt i olika stadium av sin utveckling. En väsentlig fråga vid tolkningen av barnets vilja är också om barnet utsatts för påtryckningar för att ta ställning för den utvalda föräldern.

Även enligt prop.1994/95:224 är det ibland mycket svårt att veta vad som är barnets verkliga vilja med hänsyn till att barn på olika sätt kan påverkas till en inställning, som i sig kan

förändras från dag till dag. Utifrån det så anges att barnets rätt att tala inte säkerställer det som är bäst för just ett visst barn. Barnets vilja ska beaktas men väsentligheten av att det görs på ett rätt sätt, framställs. Denna vilja ska vävas in i den helhetsbedömning som görs. I kommitténs utvärdering som tas upp i prop.2005/06:99, framkommer att även om barnet kommit till tals i vårdnadsutredningen redovisas inte barnets vilja alltid i domstolarnas domar och även när den redovisas följs den inte alltid. Domstolen kan välja att inte redovisa barnets vilja i domen av omsorg för barnet och för att hålla barnet utanför konflikten. Om barnet har en bestämd vilja och har nått en viss mognad, bör domstolen i allmänhet följa barnets önskan.

Av samma proposition, d.v.s. prop.2005/06:99, framgår även att en riskbedömning alltid måste göras i fall där misstankar om att barnet kan fara illa förekommer. Östbergs studie (2010) visar att barnens utsagor, i ärenden som rör sig om barnmisshandel, anses inte som tillräckligt bevis i utredningen, utan måste kompletteras med bekräftelser eller dokumentering från andra professionella aktörer. För att kunna anses som pålitliga måste barnen tydligt uttrycka att de utsatts för misshandel. Inte minst sjunker barnens trovärdighet när de tar tillbaka- eller ändrar sina utsagor, eller när föräldrarna lämnar ett gott intryck och visar god samarbetsvilja (Östberg, 2010).

Branka Resetar och Robert Emery skriver i sin publikation (2008) om hur barnets rätt att höras i frågor som gäller vårdnad och umgänge är reglerad i vissa europeiska länder och hur det ser ut i praktiken. Enligt engelsk lagstiftning, skall barnets vilja beaktas mot bakgrund av barnets ålder och mognad. Det är lagligt fastställt att domare har rätt att intervjua barnet i enrum, men detta är svårt genomförbart i praktiken och därmed brukar domen bero på själva domarens omdöme. Enligt tysk lagstiftning, måste ett barn över 14 år alltid personligen höras i vårdnadsprocesser. I praktiken har även yngre barn regelbundet hörts. En ny italiensk lag från 2008 möjliggör för barn över 12 år, att höras i fall de anses vara mogna nog (Resetar & Emery, 2008).

Artikelns författare refererar till en engelsk studie av Butler, Scanlan, Robinson, Douglas, & Murch (2002), där 57,9 % av barnen som deltog i studien sa att de inte hade blivit tillfrågade om var de skulle vilja bo. I fall de tillfrågades, handlade det om att uttrycka sina åsikter om beslut som redan hade tagits.

När det gäller studier gjorda i Tyskland, refererar Resetar & Emery (2008) till en studie gjord av Kostka (2004), som visar att i så mycket som 88 % av domar, hade barnen inte getts möjlighet att uttala sin vilja angående den önskade boendeformen i fall där gemensam

vårdnad tilldelades. Detta trots lagbestämmelsen att barn bör höras i vårdnadstvister. Vid tillerkännande av ensamvårdnad var barnets vilja beaktad i 70 % av fallen. I alla komplicerade fall var barnen kallade till domstolen oavsett ålder.

Resetar & Emery (2008) refererar även till Patti, Rosi Carleo och Bellisarios studie från 2002, vars resultat visade att den italienska domstolen, under beslutsprocessen, fokuserade på föräldrarnas yttrande i 42,3 % av fallen och på barnens yttrande i 21,2 % av fallen. I 32,2 % av fallen var fokus inte specificerat, medan föräldrar-barn relationen låg till grund för beslut i 4,2 % av de analyserade fallen. I fallen där barnet var i fokus för fastställande av dom om vårdnad, boende och umgänge, var barnets vilja tillgodosedd i 8,5 % av fallen. Orsaker till att barnets vilja inte tagits hänsyn till var: avsikten att upprätthålla förälder-barn relationen (43,9 %), oro för barnets sunda utveckling (23,2 %), *barnets bästa* (12,2 %), barnets unga ålder (11 %) och strävan att inte separera barnet från familjen i dess ursprungliga form (1,2 %).

Barnperspektiv respektive föräldraperspektiv

Både professionella aktörer och föräldrarna skall under vårdnadstvistprocesser uppmärksamma principen om *barnets bästa*, vilket möjliggörs genom beaktande av barnperspektiv, sägs det i Annika Rejmers studie (2003). Av resultatet från Rejmers studie framgår att varken tingsrätten eller socialtjänsten utgår ifrån ett barnperspektiv. Endast i 6 % av de utförda vårdnadsutredningarna anses fokus ligga på barnet. Eftersom vårdnadsutredningarna ligger till grund för tingsrättens beslutsfattande i vårdnadstvister, anses barnet inte kunna vara i fokus i domstolsprövningen. Resultatet av enkätundersökningen visar dock att 96 % av domarna och 78 % av både socialsekreterarna och advokaterna, helt eller delvis instämmer med påståendet att barnet sätts i fokus under handläggningen.

Motsägelse mellan respondenternas attityd och deras handling i praktiken förklaras som eventuell konsekvens av att *barnets bästa* tolkas tvetydigt av domstolen respektive barnkommittén. En annan förklaring kan vara att principen om *barnets bästa* kan vara svår att förena med objektivitetsprincipen. Närmare förklarat kan det för de professionella aktörerna vara problematisk att tillgodose både föräldrarnas och barnets rättigheter (Rejmer, 2003). Som det framgår av 1kap. 9§ Regeringsformen (RF) (1974:152), betyder objektivitetsprincipen bl.a. att domstolar och förvaltningsmyndigheter ska i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iaktta saklighet och opartiskhet (RÅ 1996 ref.43). Rejmers förklaringar stämmer bra överens med resultatet från enkätundersökningen som visar att 76 % av advokaterna, 79 % av domarna och 90 % av socialsekreterarna instämmer helt eller

delvis med påståendet att det kan bli problematiskt att ta hänsyn till både föräldrarnas intresse och *barnets bästa*. Föräldrarna själva måste dock vara förmögna att sätta *barnets bästa* före sina egna konflikter och att vara i stånd att hantera sina delade meningar på ett sätt som inte drabbar barnet, som det står i prop.2005/06:99.

Branka Resetar tar upp i den ovan nämnda artikeln (Resetar & Emery, 2008), sin doktorsavhandling som är en studie av vårdnadstvister i Kroatien. I avhandlingen ställdes bl.a. frågan om hur ofta barnets vilja beaktas i vårdnadstvister. Endast i 3,5 % av domar noterades att barnet hade fått möjlighet att uttrycka sina önskemål om vårdnad/boende i kontakt med en professionell socialarbetare. Ingen av domarna innehöll uppgifter om att domare direkt tillfrågade barnen om deras önskemål kring boende och umgänge. Det är naturligtvis möjligt, att dessa rutiner följdes av personal inom socialtjänsten, men att förfarandet inte har noterats i domarna (Resetar & Emery, 2008).

Artikeln författare omhuldar en accepterad form av tvistlösning, s.k. skilsmässa medling som syftar till att minska konflikten mellan föräldrar. Denna lösning har under de senaste decennierna antagits av världens domstolar och bevisar att även familjer där föräldrarna skilde sig kan förbli familjer ur ett barnperspektiv (Resetar & Emery, 2008 refererar till Emery, 2004). Principen om *barnets bästa* är således mest beaktad genom förminskning av konflikter mellan föräldrarna, menar författarna (Resetar & Emery, 2008 refererar till Dwyer, 2006; Woodhouse, 2002-2003).

Sammanfattning av tidigare forskning

Svensk forskning framställer principen om *barnets bästa* som svårtolkat begrepp och påverkbar av kulturella och sociala värderingar i samhället, samt av enskilda individers bedömningar. Forskning visar att de professionella aktörerna som i sitt arbete tillämpar principen om *barnets bästa* är osäkra på begreppets innebörd. Betydelsen av begreppet *barnets bästa* kan, till stor del, färgas av aktörers egna kunskaper, värderingar och bedömningar. Tolkningsskiljaktigheter kan därmed leda till att de vuxnas åsikter om barnets situation tar större utrymme i utredningstexter än själva barnets. *Barnets bästa* likställs ofta med barnets rättigheter som är angivna i lagen och barnkonventionen, såsom barnets grundläggande fysiska behov samt rätt till kontakt med båda föräldrarna och eventuella syskon. Barnets rätt att tala, som en rättighet till, är i forskningen nära kopplad till barnets ålder och mognad i den meningen att ju äldre barnet är tillmätts dess vilja större betydelse. Vid tolkning av *barnets bästa* är det viktigt att de professionella aktörerna tänker på

föräldrarnas eventuella inflytande på barnets inställning i en vårdnadsutredning. I vårdnadsutredningar som oftast ligger till grund för tingsrättens beslut, redovisas barnets vilja i ett försvinnande fåtal fall. När den väl förekommer så handlar det om något äldre barns vilja och då beskrivs endast behov som motsvarar barnets ålder, vilket gör att utredningarna ser tämligen lika ut. Med avseende till det ovan nämnda, det vill säga att domstolens beslutsfattande baseras på vårdnadsutredares bedömningar, omöjliggörs för barnet att vara i fokus i vårdnadstvisten. Forskningen visar att varken socialtjänsten eller tingsrätten utgår ifrån ett barnperspektiv i deras arbete kring vårdnads-, boende- och umgängesfrågor. Dock, anser en stor majoritet av socialsekreterare och en ännu större andel domare att de sätter barnet i fokus i vårdnadsutredningar/vårdnadsmål. Svårigheter med att samtidigt utgå ifrån både föräldra- och barnperspektiv och därmed tillgodose föräldrars intresse och fullfölja principen om *barnets bästa* anses föreligga. Detta enligt majoriteten av domare och ett ännu större antal socialsekreterare.

Den internationella forskningen visar att vårdnadstvister handlar mer om förhandling om relationer mellan familjemedlemmar, än att de syftar till att tillgodose *barnets bästa*. Domstolen framställs som ej aktiv i framhävande av *barnets bästa* under vårdnadstvister. Att drygt hälften av barnen som deltog i en engelsk studie inte var tillfrågade om önskad boendeform under vårdnadstvisten, och i fall de tillfrågades så skedde det inte förrän beslutet redan var taget, förstärker de vuxnas perspektiv. Tysk forskning visar att i alla komplicerade fall kallades barn till domstolen oavsett ålder. I mer än två tredjedelar av domarna togs hänsyn till barnets vilja vid beslutsfattande om ensam vårdnad. Av italiensk forskning framgår dock att den italienska domstolen fokuserade dubbelt så mycket på föräldrarnas yttrande än på barnens. I de fall där barnen var i fokus under vårdnadstvisten följdes barnens vilja bara i så lite som hälften av fallen där barnen fick uttala den. Även kroatisk forskning visar att barnperspektiv inte var beaktat då det enbart i fåtal fall av domar i vårdnadstvister noterades barnets vilja uttryckt i kontakten med socialarbetaren, samt att i ingen av domarna dokumenterades om barnet var tillfrågat om dess önskning angående boende- och umgängesform eller ej.

Teori

Social konstruktionism

Enligt Burr (2000) betonar det socialkonstruktionistiska perspektivet ett ständigt ifrågasättande av vår egen uppfattning om världen och inte minst av oss själva. Detta eftersom våra iakttagelser av världen inte är objektiva och producerar därmed inte oproblematisk kunskap. Hacking (2004) betonar vikten av att veta vad poängen med våra konstruktioner är. Idén om barndom, hur den ska vara och hur man ser på barn i sig är inte densamma nu som den var tidigare och inte densamma i Sverige som i några andra länder. Idéer växelverkar ofta med tillstånd, villkor, beteenden, handlingar och individer. Det finns tankar om att själva idén om barndomen och även barn, som de existerar i dag, är konstruerade (Hacking, 2000).

En viktig aspekt inom det socialkonstruktionistiska perspektivet är historisk och kulturell bundenhet, d.v.s. sättet vi dagligen utgår ifrån i vår förståelse av världen är bundet till historiska tidsaspekten vi lever i, samt till den kulturella bakgrunden vi har. Således kan all kunskap betraktas som kulturellt och historiskt betingad. Sanning framställs som ett resultat av vardagliga interaktioner mellan människor i deras sociala liv. Enligt social konstruktionism kan våra egna perceptioner inte erbjuda oss kunskap om verkligheten, dock kan vi i samspel med omgivningen, konstruera våra egna tolkningar av verkligheten (Burr, 2000). Det är värdefullt att veta att oenighet mellan konstruktion och verklighet inte behöver finnas. En händelse/ett begrepp kan samtidigt vara socialt konstruerat och verkligt (Hacking, 2004).

Under den här studien var social konstruktionism som studiens teori sammanflätad med rättssociologi som studiens typ och idéanalys som studiens metod. Den sammankopplingen varade under hela forskningsgången och därmed även vid bearbetningen av materialet/vid analysen. Social konstruktionism använde vi som ett sätt att frambringa kunskap som kunde hjälpa oss att formulera (nya) idéer om domstolen. Denna kunskap konstrueras genom interaktion mellan människor (Carle, Nilsson, Alvaro & Garrido, 2006). Själva domarnas texter som våra empiriska data sågs som en form av social konstruktion där olika begrepp och fenomen beaktades på ett visst eller på olika sätt. Detta både av domarnas skapare/domstolen, och av oss som analyserade domarna. Vi såg både på vårdnadsutredarnas samt på domstolens sätt att se på saker och ting gällande vårdnads- boende och umgängesfrågor som på deras konstruktioner av dessa frågor, här och nu. Men även vår uppfattning och kunskap om den verklighet som vi haft framför oss i form av domarnas texter var socialt konstruerad (Carle, m.fl., 2006).

Genom att vi i detalj studerade och därmed genererade kunskap om hur den sociala konstruktionen av olika frågor/fenomen ägde rum i domarna blev det möjligt för oss att utveckla ett kritiskt förhållningssätt till verkligheten (Johansson, 2004). Då vi i domarnas texter upptäckte domstolens konstruktioner av den aktuella situationen i en vårdnadstvist där domstolen kom med tolkningar, egna överväganden och individuella bedömningar ansåg vi att domstolen var aktiv i sin roll som beslutsfattare. När domstolen inte kom med konstruktioner tolkades det som att domstolen inte utnyttjade det stora utrymmet som den hade till sitt förfogande inom ramen för reglerna. Vidare tolkade vi det som att rättskällorna spelade mycket större roll för domstolen än dess egna konstruktioner.

Vi vill uppmärksamma att vi såg på domstolens *konstruktioner* som på domstolens *tolkningar*. Därmed står de två orden ofta i studiens text som: konstruktioner/tolkningar eller så ersätter de varandra i texten för variationens skull. Vi har alltså likställt betydelsen av själva ordet ”konstruktion” med betydelsen av ordet ”tolkning”. Detta i syfte att, med användning av det ”vanligare” ordet - *tolkning*, underlätta för/öka förståelsegraden hos samtliga läsare oavsett deras förkunskaper inom området. Vi är dock medvetna om, och vill också påpeka för läsarna, att vid sidan av den allmänspråkliga betydelsen så har ordet ”tolkning” även en mer juridiskt specifik betydelse som hänger ihop med beslutsfattandet och relationen till lagen.

Även om ett vårdnads mål handlar (eller åtminstone bör handla) om barnet, så är barnet inte aktör i sitt eget liv, kanske främst med utgång från faktumet att barnet inte är part i målet. Den som dock har stor möjlighet att påverka barnets liv och att vara aktiv i konstrueringen av *barnets bästa* är domstolen. Vi använder social konstruktionism, inom ramen för rättssociologi, i syfte att belysa domstolens egen övergripande idé om- och konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa*.

Studiens typ

Rättssociologi

Rättssociologi i stort beskriver och analyserar rätten i samhället. Med ”rätten” menas ett samlat system av formellt antagna regler i ett samhälle, samt institutioner som har ansvar för tillämpning av dessa regler, t.ex. domstol. Med ”samhället” eller närmare bestämt ”samhällsförhållanden” menas interaktionsförhållanden mellan människor, sociala samspel som finns de emellan och i grupper, t.ex. mellan familjemedlemmar (Mathiesen, 2005).

I den processen av ömsesidig påverkan har domstolen generellt en viktig roll. Ett centralt område för rättssociologisk forskning är domstolen, i sin roll som juridisk institution där gällande rätt realiserar, samt i sin roll som konfliktlösare mellan medborgarna eller mellan medborgarna och staten (Alexius Borgström & Hollander, 2005 refererar till Aubert, 1972). Vilket sätt domstolen fungerar på beror på dess struktur och uppbyggnad. I en rättssociologisk studie kan stor vikt läggas vid t.ex. domstolens omdöme och dess bevekelsegrunder som inte kan utläsas av lagen. Utifrån detta kan domstolens avgörande utgöra det fenomen som skall studeras i en rättssociologisk studie. En sådan studies ändamål är att ge generella upplysningar om de rättsliga institutionernas, t.ex. domstolens, funktion i samhället (Aubert, 1972).

Vår studie bidrar till en bild av verkligheten med en skildring om hur lagstiftarens idé påverkar domstolens bedömning och i vilken utsträckning domstolen ger uttryck för egen idé i stället för att sträva efter att bekräfta lagstiftarens idé. Med hjälp av idéanalys som metod och den socialkonstruktionistiska teorin, analyseras i vår studie rättens delaktighet i den sociala verkligheten vi lever i. De ovan nämnda interaktionsförhållanden mellan människor, exempelvis bland familjemedlemmar eller personer som en gång i tiden utgjorde en familj, är det sociala systemet som rätten "är delaktig i" vid en vårdnadstvist (Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005).

Metod

Idéanalys

En idé kan betraktas som en tankekonstruktion vilken i sig kan vara en föreställning om verkligheten, en värdering av företeelser, eller en föreställning om hur man bör handla. Det som sägs i betänkandet analyseras, verkligheten som texten handlar om diskuteras och det sociala sammanhanget undersöks (Bergström & Boréus, 2005).

Studiens metod är en beskrivande idéanalys vilken kan användas i syfte att kritiskt tolka och analysera olika typer av texter. Syftet med att analysera textens innehåll är att ta ställning till textens specifika problematik, att urskilja argument, synsätt eller idéer som dyker upp i texten och som är kopplade till forskarens intresseområde (Alexius Borgström & Hollander, 2009). Beskrivande idéanalys är inte en redogörelse av materialet utan den innebär att forskaren tillför något och säger något nytt om materialet som studeras. "Att beskriva är inte att 'referera' men att 'inferera'" (Beckman, 2005, s.49). Inferera betyder att gissa ords betydelse

i kontexten (Luthman, 2010). Genom en analytisk läsning kan forskare säga något om texten som inte säger sig självt, och nya budskap och/eller oklarheter kan kanske blottläggas. Forskaren kan dessutom argumentera för eller mot de tolkningar av budskapet som textens skapare gjort. Beskrivande idéanalys förlorar sin mening om textens innebörd inte blir omtvistad och/eller om inga oklarheter ses (Beckman, 2005). Den beskrivande idéanalysens syfte är inte att ta ställning i frågor som en text handlar om, men ett ställningstagande om hur en text kan begripas och förstås kan en beskrivande idéanalys inte undandra sig. Genom att forskaren beskriver ett material gör denne ett påstående om/en ”skattning” av materialets innehåll och karaktär (ibid.).

En idéanalys kan vara idécentrerad eller aktörcentrerad. Med den första menas en studie där argument står i centrum och där följaktligen vem som framfört argument är mindre intressant (t.ex. argument i en debatt). I en aktörcentrerad idéanalys ligger själva aktörer/deras sätt att se på/framföra något - i centrum (Beckman, 2005). Den aktörcentrerade idéanalysen förknippas med/ingår i beskrivande idéanalys och därmed riktade vi oss till den. Detta därför att vi var intresserade av hur *domstolen* tolkade begreppet *barnets bästa*/vilka konstruktioner av detta begrepp *domstolen* gjorde, vilka bedömningar *domstolen* gjorde, vilka motiveringar till beslut om ensam vårdnad *domstolen* angav, osv. Med hänsyn till att *domstolen* med domare och nämnden som dess representanter, är en betydelsefull aktör i ett samhälle så är en sådan typ av idéanalys av stort intresse för att se hur rätten påverkar samhället, vilket i sig är det som en rättssociologisk studie, kretsar kring.

Idén om *barnets bästa* är i vår studie lagd på makronivå, som t.ex. domstolens egen övergripande idé om vad det är som anses vara *barnets bästa* överlag, för vilket barn som helst. Domstolens idé behöver inte vara likadan som lagstiftarens idé, utan den blir en *egen* övergripande idé genom att den någorlunda går utöver lagstiftarens dito.

Konstruktioner/tolkningar är lagda på mikronivå, där domstolens egen övergripande idé om *barnets bästa* blir fallinriktad och formas därmed utifrån det enskilda fallet, gällande det enskilda barnet. Domstolens konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* kommer fram först vid en individuell bedömning i en vårdnadstvist.

Att förklara de centrala begreppen i en studie är en oundviklig del av varje idéanalys (Beckman, 2005). Detta gjorde vi genom en operationalisering av studiens centrala begrepp med betoning på begreppet *barnets bästa*. Vid en idéanalys är det viktigt att urskilja undersökning av ”ord” från undersökning av ”begrepp”. Vi är intresserade av att analysera

domstolens konstruktioner/tolkningar av *begrepp*. I sådant fall letar man efter aktörens användning av begrepp som inte måste nämnas med själva ”begreppets namn” i texten. Exempelvis begreppet *barnets bästa* kan anses vara en idé, en innebörd, som kan betecknas med olika ord i texten (Beckman, 2005).

Eftersom de flesta begreppen generellt är (och därmed även vår studies begrepp) mer eller mindre vaga så blir det ibland svårt att avgränsa de fenomen som diverse begrepp refererar till. Därför försökte vi med en precisering av vad vi menade med ett visst begrepp, d.v.s. med operationalisering, samt med hjälp av en matris reducera denna vaghet. De operationaliserade begreppen och variabler från matrisen var nyckeln till begripliggörande av domar som vårt studiematerial (Beckman, 2005).

Begrepp - operationalisering

Barnets bästa

Följande rättskällor och litteratur använde vi i försök att göra ett utdrag som låg till grund för operationaliseringen av begreppet *barnets bästa*. Genom att vi operationaliserade begreppet formulerade (konstruerade) vi en idé om detsamma.

6 kap. 1, 2 o 15 §§ FB; prop. 2005/06:99; Sverige, SOU 2005:43, del A; Sverige, 2005:43, del B, SOSFS 2003:14(S), Sjösten, 2009; Ewerlöf & Sverne, 1999.

Barnets bästa övergripande, är att själva barnet är i fokus under vårdnadstvisten.

Barnets grundläggande behov:

- För *barnets bästa* är att barnet inte riskerar att fara illa fysiskt och/eller psykiskt medan det vistas hos/har kontakt med respektive förälder. Likaså att barnet inte riskerar att uppleva traumatiska händelser medan det vistas hos/har kontakt med respektive förälder. Ett exempel då barnet kan fara illa/uppleva trauman är, enligt oss, situation då en förälder är påverkad av alkohol/droger och/eller mår alltför dåligt psykiskt och därmed är okapabel att tillgodose barnets behov/rättigheter och utsätter barnet för påfrestande upplevelser.
- För *barnets bästa* är att föräldrarna skyddar barnet från sina konflikter. Detta genom att en förälder uppmuntrar umgänge med den andra föräldern även om samarbetet föräldrarna emellan är dåligt. Föräldrarnas respekt för varandra gynnar barnet. *Barnet*

bästa gynnas även av en kontinuitet i förälder-barn relation samt av kontinuiteten i barnets tillvaro gällande bl.a. dess boendeform.

Barnets sociala och emotionella behov:

- Föräldrarna ser till att barnet utvecklas gynnsamt när det gäller sociala och emotionella livsaspekter, därmed gynnas barnets fysiska samt psykiska välbefinnande. Med detta menar vi att föräldrarna tillbringar kvalitativ tid med barnet, går på olika föreställningar, utövar aktiviteter utomhus, uppmuntrar barnet till umgänge med jämnåriga/andra barn samt visar barnet kärlek med både uttryckta ord/sina känslor för barnet samt via fysisk närhet/kroppsspråk.
- Föräldrarna visar intresse för skolresultat som barnet uppnår i skolan genom att stödja barnet i dennes skolgång och därmed bistår barnets kunskapsutveckling. Föräldrarna visar engagemang för det som händer i barnets skola och har bra kontakt med skolpersonalen. Även kontakter med barnets skolkamrater är av betydelse för barnets självförtroende och trivsel i skolan.

Föreställning om barnets framtida bästa/utveckling:

- Möjlighet för barnet att få optimala förutsättningar att utvecklas till en god medborgare. Enligt oss är en god medborgare den människa som har bra värderingar, inser och skiljer åt vad det är som är rätt och fel. T.ex. att det är rätt att man försörjer sig genom arbete och inte skaffar sig förmögenheter genom kriminella handlingar, att en vuxen människa vidare är självständig, moralisk, tar ansvar för sina handlingar och genom allt detta bidrar till samhällets framåtskridande.
- För *barnets bästa* är att få möjlighet att uttala sig i frågor som rör det och att kunna påverka förhållanden det lever i. För dess *bästa* är dock även att detta uttalande inte automatiskt anses vara för *barnets bästa* utan att de professionella aktörerna utifrån kunskaper och beprövad erfarenhet, tolkar vad det är som är *bäst* för ett enskilt barn med hänsyn till omständigheter i barnets tillvaro;
- För *barnets bästa* är att föräldrar, vårdnadsutredare och domstol tar hänsyn till kortsiktiga respektive långsiktiga konsekvenser av tilldelad ensam vårdnad, d.v.s. hur barnet påverkas av detta.

Barnets rättigheter - använder vi som begrepp för de rättigheter som barnet, enligt lagen och enligt barnkonventionen har. D.v.s. ett barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran (6kap. 1§ FB) och i mål om vårdnad, boende och umgänge ska avseende särskilt fästas vid barnets behov av nära och god kontakt med båda föräldrarna (6kap. 2a§ 2st. FB). I barnkonventionen art.9 står det att varje barn som är skilt från sin förälder har rätt att träffa denne regelbundet. Enligt art.12 har barn rätt att höras i alla frågor som rör barnet och dess åsikt/vilja ska beaktas med hänsyn till barnets ålder och mognad (även i 6kap. 2a§ 3st. FB). Båda föräldrarna har gemensamt ansvar för barnets uppfostran och utveckling, står det i art.18 i barnkonventionen. Som vi skrev i *Problemformuleringen* så är *barnets bästa* ett mer övergripande begrepp än barnets rättigheter. Exempelvis behöver inte barnets vilja som en av barnets rättigheter nödvändigtvis överensstämma med det som, enligt professionella aktörer är *barnets bästa* i ett enskilt fall. I enighet med detta ser vi barnets rättigheter som en ingående del av begreppet *barnets bästa* och som inte mer än en av grunderna för tolkningen av *barnets bästa*.

Barnperspektiv - I begreppet barnperspektiv lägger vi in *barnets bästa* och därmed även barnets rättigheter. De rättigheter som vi lägger märke till är de ovan nämnda barnets rättigheter.

Föräldraperspektiv - Med föräldraperspektiv menar vi att fokus ligger på föräldrarnas intressen och deras mer eller mindre uttalade yrkanden. Vi anser framför allt att det inte bara är de reella samarbetssvårigheterna föräldrarna emellan, utan även deras *ovilja* att samarbeta, som kan ta för stor plats i vårdnadstvister. Detta bland annat med hänsyn till att den nya bestämmelsen i 6kap. 5§ FB kan ge utrymme för missbruk i den meningen att föräldrarna eventuellt överdriver brister i samarbetet dem emellan i syftet att få ensam vårdnad om barnet.

Litteratursökning

Ämnesrelaterad litteratursökning utfördes i olika databaser med följande sökord: vårdnadsvist, ensam vårdnad, barnets bästa, barnets rättigheter, barnperspektiv, föräldraperspektiv. Vår sökning började i databasen Libris och bestod av utökad sökning där vi trunkerade sökorden och inkluderade eller exkluderade vissa begrepp med hjälp av konjunktioner: och, eller; and, or. Sökningen fortsatte i databasen Ebsco, och då efter följande ord: custody, custody battle, single custody, best interest of the child och children's rights. De nämnda sökorden använde vi även vid litteratursökning i andra databaser såsom: ArtikelSök

(Boolesk sök), Scopus, ProQuest, men även Zeteo och Google Scholar. Vi har även letat efter relevant litteratur i referenslistor från de C-uppsatser som hade någorlunda liknande tema.

Tillvägagångssätt

Domar i tingsrätten var sorterade efter innehåll, som tvistemål och brottmål, där tvistemål domarna innehöll domar som handlar om alla typer av tvister mellan två personer/parter. På tingsrättens reception fanns samtliga domar daterade från juni 2011 t.o.m. de senast fastställda domarna tillgängliga. Domar daterade från 2008 till juni 2011 var placerade i arkivet.

Vi påbörjade vår sökningsprocess genom att i receptionens dator söka efter alla dokument som handlar om vårdnadstvister. Detta gjorde vi med hjälp av koden 12:16, som symboliserade vårdnadstvister, där vi på så sätt fick fram endast domar om vårdnad, boende och umgänge, däribland domar om ensam vårdnad.

Efter att vi formade en lista med målnummer på alla domar om vårdnad, boende och umgänge, sökte vi själva igenom domar som befann sig i pärnarna på receptionen, medan de domar som fastställdes innan den 1 juni 2011 beställdes från arkivet. Sorteringsprocessen utfördes genom anteckning av vilka domar är de som uteslutande innehöll domslut om ensam vårdnad, där vi sorterade bort domar där föräldrarna själva kommit överens om ensam vårdnad. Vi gick igenom 186 domar om vårdnad, boende och umgänge, varav 56 domar fanns tillgängliga på receptionen, medan resten var placerade i arkivet. Efter sorteringsprocessen hade vi 20 domar som ungefär motsvarade våra, i förväg bestämda, kriterier. I syftet att ytterligare smalna av materialets storlek/antal domar, sorterade vi bort 10 domar som i mindre utsträckning stämde överens med våra kriterier/avgränsningar. I och med detta fick studiens material slutligen bestå av 10 domar.

Matris som analysverktyg

Vi skaffade en matris i form av en tabell där vi skrev in sammanlagt 43 variabler som vi ansåg präglade domarnas texter och som hade med studiens syfte att göra. Med hänsyn till vilka frågor variablerna berörde delades de upp i följande kategorier: variabler gällande hänvisningar till rättskällorna; variabler gällande vårdnadstvistprocessen, däribland: vittnesförhör, samarbetsfrågor, föräldrarnas situation och barnets situation; variabler gällande domslutet.

Det som de flesta variablerna stod för kunde besvaras vid bearbetningen av materialet. Även då när uttryck för någon variabel inte kunde hittas i domarna, sade det oss något om domarnas innehåll.

Variablerna framställdes i en kolumn på höger sida av tabellen. Vid sidan av den kolumnen fanns två kolumner till, en kolumn med jakande och en annan med nekande svarsalternativ, på frågan om variablerna förekom i domarnas texter eller ej (se bilaga). Domarna numrerades från 1 – 10 vid sidan av deras målnummer. Vid var och en variabel i matrisen antecknade vi domarnas siffror samt deras målnummer under kolumn “ja” alternativt kolumn “nej”, beroende på om en variabel förekom eller ej i en dom.

Variablernas textmässiga formulering arbetade vi fram genom att vi använde ord “anses” för de fenomen som domstolen berörde i domar och som vi enligt våra konstruktioner/tolkningar infererade (gissade ords kontext = beskrivande idéanalys). Mer fasta ord som ord “är” använde vi för de fenomen som var fakta genom att de var synliga “svart på vitt”, i domarnas texter.

Vid framställning av studiens resultat gick vi igenom hela matrisen och gjorde uträkningar av samtliga variablers förekomst i domarnas texter. Senare, vid själva analysen användes matrisen i granskningssyfte där vi först efter gjord analys utifrån domarnas texter som vi hade framför oss, gick igenom matrisens resultat återigen. Detta för att se till att de variabler som ansågs som viktiga för en viss dom och som redan var antecknade i matrisen, var med även i analysen. Vid sidan av matrisen hade vi kontinuerligt i åtanke vår uppdelning av *idé* och *konstruktion/tolkning* på makronivå respektive mikronivå, samt de operationaliserade begreppen.

Avgränsningar

Vårt empiriska material bestod av domar i vårdnadstvister som ägde rum i Stockholms tingsrätt. Detta eftersom det största antalet vårdnadstvister när det gäller Stockholms län sker i Stockholm stad. Vidare begränsade vi oss till domar där det beslutades om ensam vårdnad.

Från början gjordes tidsavgränsning till domarna fastställda under perioden 2007-2010. Det visades dock att domar fastställda under perioden 2006-2008 var överförda från arkivet till andra tingsrätter, vilket begränsade vår tillgång till dem. Som följd därav fick vårt studiematerial bestå av domar fastställda under perioden från och med år 2008, utan vidare årsgräns. Vi gjorde en avgränsning till domar som, vid sidan av föräldrarnas yttranden,

innehöll socialnämndens och eventuellt andra organs utredningar/yttrande/upplysningar. Detta eftersom vi ville ha mer material för analysen då vi skulle lägga märke till hur domstolen förhöll sig till det som framgick av utredningar och föräldrarnas yttranden. Vårt dock att påpeka är att vi inte använde vårdnadsutredningar och andra handlingar i deras helhet som bilagor i ett ärende/en akt, utan vi använde oss bara av själva domarna, d.v.s. domarnas texter, och av vårdnadsutredningar m.m. uteslutande i den utsträckning de fanns med i domarnas texter.

Vår analys av domarnas motivering till beslut om ensam vårdnad omfattade därmed kopplingen av själva beslutet till texten som fanns ovanpå beslutet. Detta innebär att vi lade märke till själva utredningen i den mån vi hade utredningarna till förfogande i domarna.

Etiska överväganden

Tingsrättens domar är offentliga handlingar och kan därmed läsas av allmänheten. Vid analys av vårt studiematerial kommer vi ändå att bortse från personliga uppgifter såsom: namn, adress, hemort och dylikt som vi bedömer kan avslöja identitet av personer inblandade i vårdnadstvister. Vi anser att exkludering av ovan nämnda personliga uppgifter kan minska möjligheten att känsliga uppgifter som framkommer i domarna kopplas till en viss person/familj. Den avgränsning som görs utifrån våra etiska överväganden uteslöt inte uppgifter erforderliga för analys av empirin. Detta i sin tur anses inte ha kunnat påverka uppnåendet av studiens syfte.

Validitet

Med validitet menas att forskare mäter det som dennes studie är avsedd att mäta enligt studiens syfte (Kvale & Brinkmann, 2009). Studiens validitet beror till stor del på forskarens skicklighet i att kunna ifrågasätta, kontrollera och att med hjälp av en adekvat teori motivera egna slutsatser (Kvale, 1997).

Relationen mellan den verkliga aktören, och den tolkningsramen forskaren använder sig av är komplex. När man gör en idéanalys äventyras studiens validitet då forskare kan tillskriva materialet som analyseras, något som inte finns i materialet (Bergström & Boréus, 2005).

Exempelvis, enligt prop.2005/06:99 kan det hända att även om barnet har kommit till tals i vårdnadsutredningen väljer domstolen att inte redovisa det i domen, av omsorg om barnet och för att hålla barnet utanför konflikten. Detta kan ge en snedvriden bild av att barnperspektivet inte beaktats av domstolens sida, även om det kanske har varit fallet. Det, anser vi, kunde ha

påverkat vår studies validitet i den meningen att vi inte fick kännedom om de uppgifter som bland andra skulle ligga till grund för vår analys, vilket i sig medförde risk att vi kanske obefogat ifrågasatte domstolens beslut.

Vi hade dock bara domar i textform framför oss och försökte därför koncentrera oss uteslutande på det som domstolen valt att presentera i själva domarnas texter, utan att föreställa oss ett möjligt scenario angående hur det egentligen gick under vårdnadstvistprocesserna.

Vid skapandet av matrisen och dess 43 variabler som utgjorde vårt analysverktyg var vi medvetna om att inte alla variablerna skulle återfinnas i varje dom. Matrisen återspeglar alltså de variabler vi hittade i materialet som helhet, d.v.s. i alla genomgånga domar, och vi utgick sedan från matrisen för att se i vilken utsträckning de respektive variablerna fanns representerade i respektive dom. Analysverktyget skapades efter noggranna läsningar av alla domar i syfte att de valda variablerna skulle ge en rimlig bild av textens innehåll i domarna (Bergström & Boréus, 2005). Samtidigt hade vi kontinuerligt i åtanke studiens syfte och frågeställningar, samt de operationaliserade begreppen. Detta anser vi har ökat den här studiens validitet. Vi försökte ytterligare öka validiteten genom att vi, under analysprocessen, inte tittade på resultatet som vi redan fick efter bearbetningen av materialet. Vi analyserade var och en dom och när det var gjort gick vi tillbaka till matrisens resultat. Därigenom relaterade vi analysen till resultatet. Det visade sig att vi gjorde samma konstruktioner/tolkningar vid flera olika tillfällen. Vi anser att detta inte bara ökade validiteten utan även reliabiliteten, bland de andra faktorerna som påverkade den sistnämnda och som beskrivs nedan.

Reliabilitet

Enligt Kvale & Brinkmann (2009) anses reliabilitet vara uppfylld om en studies resultat kan återskapas av andra forskare och vid andra tillfällen. Med reliabilitet menas således ett studieresultats tillförlitlighet. Med tanke på att studiens metod är en idéanalys, färgas studiens resultat av våra egna konstruktioner/tolkningar av domarnas texter.

Studiens intersubjektivitet kunde ökas till följd av att vi var två personer som skrev, bearbetade, analyserade och diskuterade vårt arbete. Med intersubjektivitet avses att ett fenomen kan observeras och tolkas på ett likartat sätt av flera personer (Bergström & Boréus, 2005). Vi två, som uppsatsens författare, läste först studiematerialet var och en för sig och antecknade våra iakttagelser. Efter det var vi, vid varje följande tillfälle, tillsammans när vi

läste igenom domarna. Vi kom fram att vi, i stort, uppmärksammade tämligen liknande fenomen. Där vi inte gjort lika tolkningar gick vi muntligt igenom varandras uppfattningar, kommenterade och diskuterade dem. Efteråt kom vi fram till det som våra uppfattningar/tolkningar hade gemensamt. På det sättet ökades studiens reliabilitet. Ett sätt till, att försöka öka reliabiliteten var kontroll av data som vi matade in när vi sökte igenom de 43 variablerna i varenda dom. Då antecknade vi domarnas målnummer bredvid var och en variabel, som vårt slutliga resultat. I sådana situationer kan reliabilitet "brottas" med eventuella slarvfel i data-inmatningen (Bergström & Boréus, 2005) vilket vi undvek genom att vi kontrollerade om inmatade data.

Ändå, anser vi att varken validitet eller reliabilitet i en studie som den här, där en idéanalys görs utifrån en teori som social konstruktionism, garanterat kan vara uppfyllda i den nivå som en forskare skulle vilja ha dem uppfyllda. Detta med hänsyn till att social konstruktionism samt den beskrivande idéanalysen som bl.a., och som redan nämnt, handlar om att inferera (gissa ords betydelse i kontexten), ger forskaren stor frihet för egna konklusioner som i sig kan vara påtagligt subjektiva. I enighet med det anser vi att några andra forskare, i fall de skulle använda den teori och metod som vi använde, skulle möjligen få liknande resultat som vi fått, men aldrig likadant sådant. Detta säger även något om studiens generaliserbarhet.

Generaliserbarhet

En analytisk generalisering kännetecknas av noggrant granskad bedömning såvida resultat från en specifik studie kan indikera vad som kan förväntas i en annan situation. Denna bedömning ska grundas på en teoretisk analys. Hur den valda teorin kan påverka även generaliserbarhetsgraden är beskrivet ovan, vid skildring av teorins inflytande på studiens validitet och reliabilitet. D.v.s. att studieresultatet blir svårt att generalisera med tanke på typ av studiens teori och metod, samt med tanke på antal domar som utgjorde våra empiriska data, vilket inte är en tillräcklig grund att stå på i strävan att generalisera resultatet. Ändå anser vi att resultatet som vi kom fram till kan säga något om den verklighet som råder när det gäller tingsrättens domar i vårdnadstvister.

Inom området finns mycket tidigare forskning som ligger nära vår forskning fastän den främst omfattar tolkning av begreppet *barnets bästa*, inte idé om- och konstruktioner av begreppet. Tidigare forskning som vi hittade under studiens gång gav oss ändå en vägledning i vad mån dess resultat kan överensstämma med vårt resultat (Kvale & Brinkmann, 2009). På samma

sätt kan vårt studieresultat utgöra en vägledning för någon som kommer att utföra studier med liknande tema i framtiden.

Genom att vi klarlägger argument som våra tolkningar stöder sig på, samt genom att vi tydligt beskriver genomgången av materialet, är det i slutändan läsarna själva som kan skatta vilka fragment i studien som kan generaliseras (Kvale, 1997).

Resultat

Vårt resultat kom vi fram till med hjälp av sammanlagt 43 variabler från matrisen som användes vid bearbetningen av våra empiriska data (se bilaga). Resultatet som följer nedan är tänkt att ge läsare en bild av vad som kan präglade domarnas texter. Därför valde vi att först presentera matrisens resultat, som en överblick över domarnas texter och som någon slags inledning till analysen som följer i nästkommande kapitel.

Resultatet i nedanstående text redovisar i vilken utsträckning uttryck för de olika variablerna hittades i domarna.

Uteslutande ensam vårdnad var yrkad i tre av tio granskade domar. I de resterande sju domarna uppgav den förälder som yrkade ensam vårdnad, ett annat alternativ som andra hands lösning. Exempelvis yrkade kärande, det vill säga den som väckte talan i domstolen, stadigvarande boende hos henne/honom i fall domstolen beslutar om gemensam vårdnad.

I sex av tio domar var lagrum 6kap. 2a§ FB angående *barnets bästa* och barnets vilja angivet. Lagtext till detta lagrum lyder:

“Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.”

Den lagtexten framkom i sex av tio domar och då inte nödvändigtvis i alla dem sex där lagrum angavs. Det fanns en dom (dom nr.1) där bara lagrum framkom utan att lagtexten följde lagrummet. I en annan dom (dom nr.5) framställdes lagtexten utan angivet lagrum till den.

Lagrum 6 kap. 5§ FB, fanns i sex av tio domar och då till den del som betonar samarbete föräldrarna emellan i vårdnadsfrågor: *“...Vid bedömningen av om vårdnaden skall vara*

gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna skall rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet. Rätten får inte besluta om gemensam vårdnad, om båda föräldrarna motsätter sig det....”. Denna lagtext framkom i åtta av tio domar, vilket betyder att lagtexten fanns med i två domar men inget lagrum till den var angivet (dom nr.5 och dom nr.9).

Både lagrum 6 kap.15§ FB och lagtexten till det, som handlar om barnets rätt till umgänge, framkom i enbart en dom (dom nr.8). Denna lagtext lyder:

“Barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med. /.../ Barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt möjligt tillgodoses”.

Förarbete till prop. 2005/06:99 s.49ff var åberopat i tre domar (dom nr.2, dom nr.6 och dom nr.8). Texten till det var följande:

“I förarbetena till föräldrabalken framhålls att gemensam vårdnad i de allra flesta fall är en ur barnens synvinkel bra vårdnadsform. En prövning utifrån de individuella förhållandena kan emellertid leda till att det anses förenligt med barnets bästa att den gemensamma vårdnaden upplöses och att vårdnaden anförtros åt en av föräldrarna. En gemensam vårdnad förutsätter normalt att föräldrarna har ett någorlunda konfliktfritt samarbete i frågor som rör barnet, vilket inte innebär att föräldrarna alltid måste ha samma uppfattning men att de måste kunna hantera sina delade meningar på ett sätt som inte drabbar barnet.”

Vittnesförhör hölls i sju av domarna, dock saknades vittnenas uttalanden i domarnas texter. Det som framkom av vittnesmålen och dess eventuella betydelse redogjordes inte för i domarna, förutom ett kort utdrag ur vittnesutsaga i dom nr.3.

Samarbetssvårigheter mellan föräldrarna fanns i alla förutom en av domarna, d.v.s. i nio av tio. Den enda domen där samarbetsproblem föräldrarna emellan inte explicit fanns beskrivna, och där samarbete bedömdes som tillfredställande var dom nr.9.

Byråkratiska problem som kunde uppstå när vissa papper i frågor som rör barnet skulle undertecknas av båda föräldrarna, visades finnas i sex av tio domar. I dessa byråkratiska problem ingick exempelvis: utfärdande av pass för barnet, folkbokföring vid adressändring, val av dagis/förskola och skola, hälsoutredningar, sjukvård/behandlings, osv.

I mer än hälften av domarna, sex av tio, framstod samarbetsvårigheter mellan föräldrarna som det främsta underlaget till dom om ensam vårdnad. Återigen i sex av de undersökta domarna fanns något annat underlag än samarbetsvårigheter i domslutet. I två av dessa sex (dom nr.7 och dom nr.10) var samarbetsvårigheter fortfarande det främsta, primära underlaget medan några andra underlag såsom kontinuitetsprincipen gällande barnets boendeform samt barnets välmående utifrån principen om *barnets bästa*, fanns med som sekundära underlag. I fyra resterande domar av dessa sex var dock de nämnda underlagen tillsammans med barnets vilja, de primära underlagen i beslut om ensam vårdnad. Som primärt underlag ansåg vi vid materialbearbetningen, det förstnämnda motivet till beslut om ensam vårdnad. De motiv som därpå följde i motiveringen till beslutet, ansågs vara sekundära underlag.

I endast en av tio domar (dom nr.9) ansåg den som yrkade ensam vårdnad att samarbete mellan denne och den andra föräldern var bra. Att den som motsatte sig ensam vårdnad tyckte detsamma visades vara fallet i sex av nio domar. En dom (dom nr.4) saknade information om detta då en av föräldrarna inte närvarade vid huvudförhandlingen. I två av tio domar (dom nr.7 och dom nr.9) framkom det att vårdnadsutredarna bedömde samarbetet föräldrarna emellan som bra, medan samarbetet bedömdes som bristande i fyra fall. I de resterande fyra domarna saknades uppgifter om detta.

I vissa, visserligen bara i två domar (dom nr.7 och dom nr.9) där samarbetet mellan föräldrarna var bra, ansågs det kunna försämrars i fall att gemensam vårdnad tilldelas. I de två domarna hade en av föräldrarna redan varit ensam vårdnadshavare och den andra föräldern yrkade gemensam vårdnad.

Att den som yrkade ensam vårdnad försökte få samarbetet att fungera framkom i sju domar, medan det bara i tre domar visades att den som motsatte sig ensam vårdnad försökte detsamma. Föräldrarna ansågs vara förmögna att hålla barnet utanför sina konflikter i tre domar, i ett fall (dom nr.4) saknades uppgifter om detta. Den som yrkade ensam vårdnad ansågs vara förmögen att skilja på egna behov och barnets, samt att prioritera barnets behov framför sina egna i åtta domar. Situationen var omvänd gällande den som motsatte sig ensam vårdnad där denne ansågs inte förmögen angående det ovan nämnda i åtta domar. De två resterande domarna innehöll inte denna information (dom nr.1 och dom nr.4).

Nio av tio domar visade att den som yrkade ensam vårdnad riktade anklagelser mot den andra föräldern och enbart i en dom (dom nr.2) ansågs detta inte förekomma. Att den som motsatte

sig ensam vårdnad riktade anklagelser mot den andra föräldern, kom fram återigen i nio domar, en dom (dom nr.4) saknade sådan information.

Resultatet var jämnt fördelat när det gällde antal domar varav det framkom att någon av föräldrarna gjorde sig skyldig till våld eller andra övergrepp mot den andra föräldern. Det angavs i två av domarna (dom nr.1 och dom nr.3) att en av föräldrarna hade alkohol- och drogproblem. Barnets möjligheter att få sina behov och rättigheter tillgodosedda hos en av föräldrarna ansågs vara begränsade, d.v.s. barnet riskerade att fara illa i tre domar (dom nr.3, dom nr.5 och dom nr.10) medan dom nr.4 var även gällande den uppgiften ofullständig. Av de sist uppräknade domarna samt av dom nr.8 framkom att barn var traumatiserade/gick på behandling.

Jämnt fördelat resultat kom fram när det gällde frågan om barnets vilja var dokumenterad i domarnas texter. I de fem fallen där den var dokumenterad var barnets vilja beaktad i domskälen i fyra domar. I ett fall (dom nr.9) var barnets vilja inte beaktad i domskälen. I samma dom misstänktes barnets vilja ha varit påverkad av en förälder.

Kontakten mellan barnet och föräldern som barnet inte bodde tillsammans med, framställdes som gles/obefintlig i fyra domar. Barnets boendeform tills vårdnadsfrågan togs upp i domstolen spelade roll vid tillerkännande av ensam vårdnad i tre av tio domar. Överenskommelse mellan föräldrar gällande barnets boendeform och umgänge fanns och beaktades i två domar (dom nr.1 och dom nr.9).

Domstolen refererade inte direkt till vårdnadsutredarens förslag/bedömning i bara två domar (dom nr.6 och dom nr.10) då dessa förslag/bedömningar inte framkom i domarnas texter. De delar av vårdnadsutredningar som fanns med i domarna angavs i citatform i tre av dem. Resultat visar att domstolen gjorde likadan bedömning som utredare gällande vårdnadsfråga i samtliga domar där bedömningar fanns med, vilket var fallet i alla förutom två domar (dom nr.6 och dom nr.10). När det gällde umgänge så gjorde domstolen likadan bedömning som vårdnadsutredare i tre domar, och i lika många gjordes en annan bedömning av domstolen. Fyra domar innehöll inte information om det.

Domstolens egen övergripande idé om begreppet *barnets bästa* kom fram i hälften av de undersökta domarna, som vidare tillämpades i/riktades till det enskilda fallet. Domstolen kom med kommentarer i sju av tio domar och med konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* i sex av dem. Fördelar med tillerkänd ensam vårdnad iaktogs och framställdes i

domskälen i sju av tio domar. Resultatet var jämnt fördelat när det gällde frågan om domstolen kom med rekommendationer/handlingsförslag i domslutet, eller ej.

Analys

Syftet med den här studien har varit att, utifrån tingsrättens domar om ensam vårdnad, analysera domstolens övergripande idé om- och fallinriktade tolkningar av *barnets bästa* och hur dessa konstrueras i samband med domstolens tillämpning av den nya bestämmelsen i 6kap. 5§ FB angående samarbete föräldrar emellan.

Gemensamt för de flesta domarna

Det som sammanfattningsvis var gemensamt för så gott som alla domar var att den förälder som yrkade ensam vårdnad inte uppfattade samarbetet med den andra föräldern som bra och tvärtom, den förälder som var emot ensam vårdnad ansåg samarbetet som bra. Detta kan tolkas som att de som yrkar ensam vårdnad är medvetna om hur svåra samarbetsproblem kan vara "behjälpliga" i deras strävan efter att få ensam vårdnad om barnet.

De flesta föräldrarna som yrkade och fick ensam vårdnad försökte få samarbetet med den andra föräldern att fungera, till skillnad från dem som inte fick dela vårdnaden och som inte ansträngde sig att förbättra samarbetet. Det kunde ha spelat stor roll vid domstolens beslut om vem som skulle vara ensam vårdnadshavare, eftersom en förälders beredskap att samarbeta med den andra föräldern även mot sin innerliga vilja, värderas högt i vårdnadstvistprocesser (Sjösten, 2009).

I alla domar, där sådan information fanns i domarnas texter, ansågs den förälder som yrkade ensam vårdnad vara förmögen att prioritera barnets behov framför sina egna. Den som bestred ensam vårdnad ansågs däremot oförmögen i samma fråga. Att en förälder i sådant fall ansågs av domstolen, vara olämplig som vårdnadshavare anser vi inte behöver leda till beslut om ensam vårdnad med lagbestämmelsen om föräldrarnas samarbete i grunden, såsom det var fallet i flera domar. Den förälderns olämplighet kunde i stället ha utgjort tillräcklig orsak i sig, för domstolens beslut om ensam vårdnad till den andra förälderns fördel. Detta med hänsyn till att barnets grundläggande behov, som en del av det operationaliserade begreppet *barnets bästa*, förutsätter föräldrarnas tillfredsställande omsorgsförmåga. Det väcker undran om den nya lagbestämmelsen används för sitt syfte, eller så har den blivit en genväg i beslutsfattandet om ensam vårdnad även då när det egentligen finns andra omständigheter som talar för detsamma.

Avsaknad av konstruktioner av *barnets bästa* i dessa domar betonar domstolens passivitet i dess roll och tvärtom, genom att göra egna tolkningar och konstruktioner under vårdnadstvistprocessen blir domstolen och dess representanter aktiva aktörer. Domstolens tendens till schablonmässig laganvändning kan belysa rättskällornas påtagligt större betydelse för domstolen än dess egna bedömningar och konstruktioner. Trots att ett stort utrymme för egna reflektioner finns inom ramen för reglerna, så verkar domstolen inte utnyttja detta utrymme.

Nedan följer enstaka analyser av var och en av domarna som var vårt empiriska material i den här studien. Tanken med att gå igenom varenda dom och dess texter var för sig, presentera dem och analysera dess innehåll, var att belysa variationer domarna emellan gällande domstolens idéer om- och konstruktioner av begreppet *barnets bästa*.

Dom nr. 1

I den här domen inleder domstolen sin bedömning med lagtexten gällande föräldrars samarbetsförmåga, det vill säga den nya 2006 år bestämmelsen i 6kap. 5§ FB. Domstolen anger i fortsättningen, i en parentes, både 6kap. 2a§ FB och 6kap. 5§ FB som lagrum till en och samma lagtext. Därmed ges fel hänvisning till lagrum där bara ett av de nämnda lagrummen handlar om samarbetet mellan föräldrar. Det andra lagrummet handlar om *barnets bästa* och dess text saknas. Det kan tolkas som att domstolen likställer situationen gällande samarbetet föräldrarna emellan med bedömningen om vad som är *barnets bästa*.

I domskälen framställer domstolen vårdnadsutredarens bedömning som sin egen. Detta genom att domstolen textmässigt omformulerat det som framkommit från utredningen och domstolen refererar inte till den utan anger att dess bedömning *också* är utredarens bedömning. Det ger en snedvriden bild av vem som är den som först kommer med bedömningen, vårdnadsutredaren eller domstolen. Även om det är domslutet som kan grundas på utredningen och inte tvärtom (6 kap. 19 § 1 o 3 st. FB).

Domstolen gör inte en individuell bedömning i texten om vad det är som menas med *barnets bästa* i det enskilda fallet, exempelvis förklaring till varför ensam vårdnad skulle motsvara *barnets bästa*, saknas. Därmed uteblir domstolens konstruktioner/tolkningar av begreppet. *Barnets bästa* kopplas automatiskt till överenskommelsen om umgänge som är träffad föräldrarna emellan. På detta sätt ligger fokus i domskälen på föräldrarna.

I sin motivering till domskälen lyfter domstolen fram upprepade gånger så att säga “föräldrarnas bästa”, deras behov, förmåga, känslor. Barnet framkommer inte i subjektformen i texten utan i objektformen vilket kan utläsas/tolkas från följande rader (föräldrarnas och barnets namn utbytt med: modern, fadern och barnet):

“...Det är vidare viktigt att /modern/ känner sig trygg när umgänge mellan /barnet/ och /modern/ skall inledas och successivt utökas. Det är hon som känner /barnet/ bäst och som kan bedöma hur han mår och hur han påverkas av umgänget.”

Samarbetssvårigheter mellan föräldrarna bedöms av domstolen som påtagliga, föräldrarna har ingen kontakt, och barnet som är tre år gammalt har inte träffat sin far på ett år.

I domens text som föregår domslutet har det kommit fram att fadern haft problem med drogmissbruk, har umgått i kriminella kretsar och varit dömd för misshandel. Beslut om ensam vårdnad till moderns fördel innehåller dock ingen återkoppling till faderns ovan nämnda bakgrund och avsaknad av hans engagemang/närvaro i barnets liv. Beslutet baseras i stället uteslutande på samarbetssvårigheter mellan fadern och modern. Om bakgrunden inte ansetts som betydelsefull för beslutet vore det lämpligt att det kommits med motivering om varför så är fallet. Domstolen ger varken uttryck för egen övergripande idé om begreppet *barnets bästa* eller för sina konstruktioner/tolkningar av *barnets bästa* för det enskilda barnet.

Domstolen kommer med kommentar om att den omständigheten att fadern förlorat vårdnaden inte behöver vara hinder för honom att bygga upp en förtroendefull relation med barnet. Detta tolkar vi har kunnat förmildra vårdnadstvistsens utfall för fadern samt haft uppmuntrande effekt på honom angående fortsatt relation med barnet. I framtiden kan det vidare eventuellt leda till förbättring av livsförhållanden relevanta för ändring av nuvarande beslut om vårdnad. Genom att domstolen iakttar möjlighet för fadern att skapa en pålitlig relation med barnet gör domstolen konstruktioner av barnets framtida bästa (se *Operationalisering av barnets bästa*).

Dom nr. 2

Den mening som domskälen börjar med är lagtext till lagrum 6 kap. 5§ FB om föräldrarnas förmåga att samarbeta. Domstolen använder även prop. 2005/06:99 s. 49ff som en viss förklaring för/förstärkning till 6kap. 5§ FB. Det blir samtidigt en förstärkning av föräldraperspektivet då denna proposition betonar väsentligheten av att föräldrarnas *önskemål* och en förälders motstånd mot gemensam vårdnad ska tas på allvar. Att föräldrarna inte ska pressas att samarbeta är ytterligare ett tecken på fokus riktad mot föräldrarna.

Barnperspektivet tas blygsamt i beaktande i en enda mening, och då genom att paradoxalt nog bekräfta att gemensam vårdnad i allra flesta fall är en mycket bra vårdnadsform för barnet. Att lagrum 6kap. 2a§ FB om *barnets bästa* samt lagtexten till lagrummet inte överhuvudtaget framkommer i domen är knappast ett tecken på att barnet är i fokus.

Domstolen gör samma bedömning som vårdnadsutredaren både i vårdnads- och i umgängesfrågan, å ena sidan. Å andra sidan bortser domstolen från utredarens antagande att faderns frånvaro från barnets liv, som redan är omfattande, riskerar att ytterligare ökas om modern tillerkänns ensam vårdnad. Ingen övergripande idé om vad som är *barnets bästa* kan utläsas i domens text och därmed inte heller några fallinriktade tolkningar, d.v.s. konstruktioner av den övergripande idén.

Domstolen konstaterar att kontakt mellan barnets mor och far inte finns. Inte heller domstolen har lyckats komma i kontakt med fadern. Domstolen anser att det är uppenbart att gemensam vårdnad inte kan bestå. Detta utan någon fördjupning i hur ensam vårdnad bäst lämpar sig för barnet. Det enskilda barnets livsförhållande, kortsiktiga respektive långsiktiga konsekvenser av beslutet och hur barnet påverkas av det, har inte ens berörts i domen.

Domstolens beslut kan eventuellt ha varit påverkat av bland annat i texten nämnd faderns utövande av våld mot modern, vilket han varit dömd för. Detta skildras dock ingenstans i domskälen, även om det i 6 kap. 2a§ 2st. FB sägs att inom ramen för *barnets bästa* ska avseende särskilt fästas vid bl.a. risken för att någon annan i familjen utsatts för övergrepp. Därmed har inte hänsyn tagits till barnets grundläggande behov.

Barnet i fråga är sju år gammalt, det har dock inte någonstans i domens text framkommit om barnet getts möjlighet att komma till tals i syfte att utifrån samtalet med barnet urskilja betydelsefulla komponenter för bedömningen av vad som är *barnets bästa*. Komponenterna har bl.a. kunnat vara barnets välmående och dess känslomässiga anknytning till föräldrarna/en av dem, anser vi. Andra komponenter av betydelse för fallinriktade konstruktioner av *barnets bästa* anses ha kunnat vara föräldrarnas omsorgsförmåga, föräldrarnas förmåga att tillförsäkra barnet optimala förutsättningar för utveckling, förmåga att sätta barnets behov i centrum och deras livssituation i övrigt.

Även om en vårdnadsutredning, som bl.a. bör innehålla de ovan nämnda komponenterna (SOSFS 2003:14(S)), vanligtvis ligger till grund för en dom, ska även domstolen göra en bedömning och det är den som i slutändan fattar beslut i vårdnads mål. Domskälen i den här

domen innehåller inte mer än ett lagrum, en proposition och ett konstaterande om att parterna inte kan samarbeta, vilket enligt domstolen “uppenbart utesluter den gemensamma vårdsnaden”. Detta tolkar vi som att domstolen antingen inte haft en utförlig vårdnadsutredning till sitt förfogande, eller så har domstolen brustit i att göra konstruktioner av *barnets bästa*. Ingen koppling görs mellan beslutet om ensam vårdnad med 6kap. 5§ FB i grunden å ena, och *barnets bästa* i det enskilda fallet å andra sidan. Därför anser vi att domstolen schablonartat använt lagbestämmelsen i den här domen, utan utnyttjande av det stora utrymmet för konstruktioner som domstolen har till sitt förfogande inom ramen för reglerna.

Dom nr. 3

I domen ges barnet företräde genom att domstolen inleder sin bedömning med hänvisning- och motivering till lagrum och lagtext om *barnets bästa*. Först efteråt anges lagrum och lagtext om samarbete föräldrarna emellan. Även om domstolen refererar till- och gör samma bedömning som vårdnadsutredaren, så kommer den med egna konstruktioner av vad som är bäst för barnet. Domstolens övergripande idé om *barnets bästa* synliggörs och ytterligare specificeras genom framhävnin g av en individuell prövning.

Samarbets svårigheter mellan föräldrarna är omfattande, bl.a. har fadern utövat våld mot modern. Föräldrarnas yttranden tar stort utrymme i domens text, ändå nämns deras samarbetsproblem inte mer än i en mening i domslutet. I domstolens bedömning som föranleder beslut om ensam vårdnad tar barnets situation och konstruktioner av dess bästa, så gott som allt utrymme. Barnets livsförhållande och det som kan anses påverka barnet på ett bra respektive dåligt sätt, kommenteras i domslutet utförligt. Hur det än kan anses vara bra att barnet står i fokus i bedömningen och i domskälen, så verkar föräldrarnas problem, där t.o.m. våld förekommit som eventuellt själva barnet bevittnat, nästan osynliggöras då dess påverkan på barnet inte kopplas till *barnets bästa* i domslutet.

I domens text anses fadern ha stora alkoholproblem, vilket både bekräftas och bestrids av vittnesmål. Domstolen kommer med sin egen tolkning av faderns situation och hans lämplighet som vårdnadshavare bl. a. i följande:

“...det finns stark anledning att ifrågasätta /faderns/ omsorgsförmåga i förhållande till /barnet/”.

Domstolen ger alltså uttryck för egna konstruktioner trots att vittnen såsom läkare och psykoterapeut, förhörda på faderns begäran, uttalat sig till faderns fördel. Hans lämplighet som vårdnadshavare betvivlas av domstolen av flera orsaker som framkommer i domens text. En av dem är att fadern motsätter sig barnets behandling på BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) och även då när fadern senare accepterar det så tolkar domstolen denna acceptans som oseriöst menad. En annan anledning till tvivel om faderns lämplighet som vårdnadshavare, är ett vittnesmål om att fadern var märkbart berusad under tiden han hade barnet hemma hos sig. Ytterligare en och den avgörande anledningen till ifrågasättandet av faderns omsorgsförmåga i förhållande till barnet, är barnets eget uttalande om faderns situation samt dess uttryckta vilja inhämtad under vårdnadsutredningen.

Barnet är 11 år gammalt och dess vilja tolkar vi har inverkat på domstolens beslut om uteslutning av fadern som vårdnadshavare. I konstruktionerna av *barnets bästa* som domstolen gör påpekas ändå betydelsen av barnets nära och goda kontakt med sin far, vilket framgår av domstolens rekommendation att umgänget, i fall om det fungerar, bör med tiden utökas. Därmed har domstolen i sina konstruktioner av begreppet beaktat även barnets framtida bästa/utveckling, vid sidan av barnets grundläggande behov och barnets rätt att uttala sig/eventuellt påverka sin livssituation.

Dom nr. 4

Den här domen är den kortaste av de tio analyserade domarna. Domstolens bedömning sträcker sig inte mer än till tio rader, och då med repetition av vårdnadsutredarens bedömning. D.v.s. domstolen inleder sin bedömning med en presentation av utredningen där det sägs att modern sedan många år tillbaka har haft hela ansvaret för barnen. Vidare konstateras i en enda mening att samarbete mellan föräldrarna inte finns. Dock kan samarbetsproblem som sådana inte utläsas i domens text, eftersom kontakt mellan föräldrarna inte finns i någon form alls. Fadern har inte ens närvarat vid rättegången och barnen har inte träffat honom under mer än ett år. Faderns frånvaro från barnens liv och t.o.m. från själva vårdnadstvistprocessen skulle domstolen kunna lyfta fram vid sidan av andra underlag som legat till grund för beslutet om att modern tillerkänts ensam vårdnad, är vår tolkning. Några konstruktioner om hur ett sådant beteende hos fadern kan påverka barnen och missgynna *barnens bästa* framkommer inte i beslutet.

Inget lagrum, ingen lagtext och ingen övergripande idé om *barnets bästa* anges i domen. Detta, samt avsaknad av domstolens fallinriktade konstruktioner, omöjliggör för domens

läsare att tydligt inse vad det är som ligger till grund för domstolens beslut om ensam vårdnad. Dock tolkar vi, utifrån domstolens ovan nämnda hänvisning till utredningen, att det främsta underlaget för beslutsfattandet varit kontinuitetsprincipen. Kontinuitet i relation till föräldrarna eller till en av dem, är ett av barnets mest grundläggande behov, däribland behovet av stadigvarande boende samt behov av att föräldrarna är närvarande, både i fysisk och i psykisk mening (Sverige, SOU 2005:43, del A). Barnen, 17 och 14 år gamla, har troligen bott med modern sedan många år. Det framgår inte av domens text hur gamla barnen varit när de började leva med modern, vilket är minst sagt konstigt i fall där kontinuitetsprincipen varit det primära underlaget för beslut om ensam vårdnad.

Barnen har hörts under vårdnadsutredningen. Domstolen anger barnens uttryckta vilja i en enda mening utan vidare skildring:

“De har båda uttryckt att de vill att /modern/ ensam skall ha vårdnaden om dem”.

En något mer utförlig presentation av barnens yttranden i domens text skulle i högre grad lyfta fram ett barnperspektiv, anser vi.

Domstolen avslutar domen med att hänvisa till “bakgrunden” i frågan, utifrån vilken det bedöms vara för *barnens bästa* att modern blir ensam vårdnadshavare. Det som domstolen kallar för “bakgrunden” kan knappt utläsas i domens text, dessutom gör domstolen ingen tolkning av vad *barnets bästa* i det enskilda fallet är, hur barnen kan gynnas av beslutet om ensam vårdnad och tvärtom - hur fortsatt gemensam vårdnad kan vara till barnens nackdel. Inga kommentarer om, inga konstruktioner av den aktuella situationen, d.v.s. ingen ingående individuell bedömning av domstolen, kommer fram i dom nr.4.

Dom nr. 5

Domslutet i dom nr.5 inleds med lagtexten om *barnets bästa* som i den här domen är det primära underlaget till beslutet. Vidare följer lagtexten om samarbetsproblem föräldrarna emellan. Lagrum till dessa lagtexter anges inte. Den här domen är en av få där domstolen citerar delar av vårdnadsutredningen av vilken det framgått att föräldrarna inte kan samspela och är oense om det mesta i frågor som rör barnet. Trots det anses föräldrarna som förmögna att hålla barnet utanför sina konflikter. Utredarens bedömning är att barnet har sin känslomässiga trygghet hos modern och att därför skulle ensam vårdnad anförtröas henne. Även om domstolens bedömning gällande vårdnadsfrågan sammanfaller med utredarens, så gör domstolen egna tolkningar av situationen utifrån en individuell prövning.

Konstruktioner om vad det är som är bäst för barnet tar stort utrymme i domens text. Barnet som i fallet är sju år gammalt, har hörts i utredningen. Därav har det framgått att barnet på frågan om hur det skulle vilja ha det om det fick bestämma själv, svarat att det mest vill bo hos modern. Domstolen påpekar väsentligheten av hänsynstagande till barnets välmående och barnets vilja. Gällande umgängesfråga går domstolens konstruktioner om det enskilda *barnets bästa* utöver själva barnets uttalande och dess uttryckta vilja. Detta kan utläsas av följande:

“... /Barnet/ har också uppgett att hon har svårt att somna hos pappa där hon också drömmer mardrömmar. /Barnet/ är bara sju år och det kan tänkas att det varit tillfälliga omständigheter som gjorde att hon i våras kände sig mindre bekväm hos /fadern/. Det finns enligt tingsrättens bedömning inte skäl att nu göra någon inskränkning i det umgänge/.../som redan gäller”.

Domstolens tolkning av *barnets bästa* går även utöver vårdnadsutredarens förslag till umgänge mellan barnet och fadern där domstolen ökar umgänget i dess omfattning, samt ger rekommendation om eventuellt ytterligare utökning av umgänget.

En riskbedömning görs genom att domstolen refererar till ett psykologutlåtande från BUP. Av psykologutlåtandet utgår att barnet upplever sin far som hårdhänt, hotfull och benägen att lätt bli arg. Psykologens bedömning är att barnet riskerar att fara illa.

Oavsett det som framkommit både från vårdnadsutredningen samt från psykologutlåtandet om att det finns risk för barnet att fara illa så har domstolen utgått ifrån väsentligheten av barnets nära och goda relation med sin far, är vår tolkning. Detta visar hur domstolens övergripande idé om- och fallinriktade konstruktioner av begreppet *barnets bästa* kan komma före barnets rättigheter, såsom barnets vilja och riskbedömning av barnets utsatthet. Domstolen själv kommer dock inte i domens text med en motivering till varför beslut om det ökade umgänget mellan barnet och fadern är till barnets fördel och till barnets framtida bästa/utveckling.

Dom nr. 6

Inledningsvis nämns *barnets bästa* genom lagrum 6kap. 2a§ FB och dess tillhörande text. Innan hänvisningen till det andra lagrummet, d.v.s. 6kap. 5§ FB gällande föräldrarnas samarbetsförmåga, kommer domstolen med sin egen idé om vad *barnets bästa* står för:

“Det innebär att det inte finns några andra intressen, t.ex. rättvisa mellan föräldrarna eller en förälders behov av kontakt med barnet som kan gå före barnets bästa.”

En sådan inledning tolkas som domstolens försök att sätta barnet och dess bästa i fokus. Inledningen motsvarar dock inte domstolens motivering till beslutet om ensam vårdnad där konstruktioner av föräldrarnas situation tar allt utrymme.

Samarbetsvårigheter föräldrarna emellan är påtagliga i det här fallet, där modern har blivit utsatt för våld av barnens far. Fadern har bl.a. uttryckt sig kränkande gentemot barnens mor och använt grova könsord och förtäckta hot i kontakten med henne. Modern och fadern har inte ens lyckats göra en bodelning under fem års tid. Detta säger oss att den nya lagbestämmelsen i 6kap. 5§ FB kan anses vara ett lämpligt motiv till beslutet om ensam vårdnad i det här fallet, vilket domstolen också använder som det främsta underlaget till beslutet. Det kan tolkas som att domstolen därmed beaktar barnets grundläggande behov, i den meningen att barnet inte ska utsättas för påfrestande upplevelser med hänsyn till våldsproblematiken som finns mellan föräldrarna.

Det som dock sticker ut i domens text är domstolens idé om vad samarbetsvårigheter står för. Föräldrarnas eventuella förhinder att upprätthålla en fungerande kontakt med varandra anges inte explicit, men föräldrarnas bristande *vilja* eller förmåga att vara flexibel i att jämk samman sina olika uppfattningar. Att domstolen anger föräldrarnas bristande *vilja* att samarbeta, kan tolkas som att domstolen likställer föräldrarnas medvetna val att inte samarbeta med deras oförmåga att samarbeta, vilket inte är detsamma. I fall som det här, där våld i hemmet förekommer, kan exempelvis moderns rädsla för barnens far vara anledning till avbruten kontakt med vederbörande. I domens text kan dock inte utläsas några liknande konstruktioner av föräldrarnas samarbetsproblem som motiv till beslutet. Att föräldrarnas vilja eller brist på den avgör om gemensam vårdnad ska upplösas eller ej, sätter snarare föräldrar i centrum än barnen.

De två barnen i fallet, 7 och 5 år gamla, nämns ingenstans i domslutet angående vårdnadsfrågan. Domstolen gör inga vidare konstruktioner av *barnets bästa* i det enskilda fallet och kommer inte med tolkningar av hur samarbetsvårigheter föräldrarna emellan kan påverka barnen negativt. Därmed görs inte heller konstruktioner av vilken nytta ensam vårdnad kan medföra barnen.

Först i stycket som gäller umgängesfrågan utgår domstolen ifrån ett barnperspektiv där umgänget mellan barnen och fadern regleras på så sätt att barnens behov av en successiv anpassning till faderns hem iakttagits. Detta särskilt med hänsyn till att kontakten mellan barnen och fadern dittills varit gles. Därigenom har domstolens beslut om umgänge

sammanfallit med faderns yrkande och gått emot moderns. Denna domstolens tolkning främjar *barnets bästa*, till skillnad från fullständig frånvaro av domstolens konstruktioner av *barnet bästa* i vårdnadsfrågan.

Dom nr. 7

Den här domen har inte ett specifikt angivet lagrum, varken 6kap. 2a§ FB eller 6kap. 5§ FB, som grund till beslut om ensam vårdnad. Det kan utläsas från domens text att det främsta underlaget för beslutet ändå varit samarbetssvårigheter föräldrarna emellan, då domstolen flera gånger nämnt att om dessa finns, ska gemensam vårdnad upplösas. Paradoxalt nog bedöms föräldrarna i fallet inte ha stora samarbetsproblem:

“Parterna har alltså uppenbara svårigheter att komma överens, även om det är något oklart på vilka punkter allvarlig oenighet råder. De viktigaste frågorna rörande /barnet/ förefaller parterna ha löst på ett tillfredsställande sätt... /.../ Några problem med att kommunicera mellan sig har parterna inte haft.”

Domstolen anser att fadern i det här fallet, har andra motiv och avsikter med önskad gemensam vårdnad än det som gemensam vårdnad egentligen ska stå för enligt domstolens idé. Fadern bedöms egentligen se på vårdnaden som på ägande av makt. Faderns uppfattning är att i fall han förbehåller vårdnaden om barnet, hamnar han i en “bättre förhandlingsposition” gentemot barnets mor. Domstolens övergripande idé om gemensam vårdnad är dock att den inte ska innebära någon maktkamp.

Faders inställning om den gemensamma vårdnaden samt hans oförmåga att hålla en kontinuitet i umgänget med barnet skulle ha kunnat betyda att han inte kan sätta barnets behov framför sina egna, anser vi. Fadern ser på sina affärsmöten under en dag i veckan som obligatoriska och prioriterar dem framför umgänget med barnet den dagen. Domstolen anger dock inte faderns beteende som underlag till beslutet även om en större del av domens text handlar om detsamma. Det som i stället tas upp i domslutet är ”samarbetssvårigheter”, och då med en ytterst motsägelsefull mening:

*“Trots vad som har anförts om parternas förmåga att kommunicera och hitta lösningar, finns det **därför** en risk att deras kvarstående oenigheter kommer att gå ut över /barnet/ om vårdnaden blir gemensam.”* (vår fetstil)

Det ser ut som att den enklaste lösningen för domstolen i detta mål blivit att följa lagreglerna och “utnyttja” den nya lagbestämmelsen i 6kap.5§ FB, utan att riktigt koppla situationen i det

enskilda fallet med det som lagbestämmelsen syftar på, är vår tolkning. Domstolens egna konstruktioner av *barnets bästa* sträcker sig inte längre än deras idé om att det överlag är för *barnets bästa* att dess livssituation förblir oförändrad. Därmed har även i den här domen, kontinuitetsprincipen spelat roll vid beslutsfattandet. Ändå är det, som ovan skrivet, samarbetssvårigheter som är det primära underlaget till beslutet.

Domstolen refererar till vårdnadsutredningen varav framkommer att båda föräldrarna är förmögna att tillgodose barnets behov och att båda uppfyller kraven som ställs på vårdnadshavare. Vårdnadsutredningen till den del som är tillgänglig i domens text lyfter inte fram barnet (5 år gammalt) utan den handlar helt och hållet om föräldrarnas situation. Samma gäller för domens övriga text angående vårdnadsfrågan. Av utredningen framkommer att föräldrarna inte har några problem med att kommunicera mellan sig. Detta, i nuläget bra samarbete, anser domstolen kan försämrans i fall gemensam vårdnad tilldelas. Den domstolens tolkning ser vi som inte mer än en förmodan om vad eventuellt kan ske framöver. Att ett tillfredsställande samarbete föräldrarna emellan ges en dålig prognos för framtiden tolkar vi som domstolens fallenhet att bekräfta lagstiftarens idé gällande 6kap. 5§ FB.

När det däremot gäller umgängesfrågan har domstolen gjort en mycket mer utförlig bedömning än i vårdnadsfrågan, och dessutom en annan bedömning än vårdnadsutredaren. Först här kommer domstolen med sina konstruktioner av vad som skulle anses vara bäst för barnet i det enskilda fallet och varför. Både sättet på vilket konsekvenserna av beslutet för barnet kan undvikas/lindras, och följderna av vårdnadstvistsens utslag för fadern som inte fått dela vårdnaden, har domstolen iakttagit. Detta genom antagandet att beslutet om ensam vårdnad till moderns fördel skapar möjlighet för fadern att inse vikten av att regelbundet utöva umgänge med barnet. Vidare kommer domstolen även med rekommendation/handlingsförslag till modern om att hon, genom en mindre tillåtande hållning till faderns ändringar i umgängestiderna än dittills, kan positivt påverka kontinuiteten i barnets umgänge med sin far. Där har domstolen satt barnet i fokus inte bara genom att själva barnet nämnts utan även genom att konstrueringar gällande föräldrarnas agerande har tätt kopplats till *barnets bästa*.

Dom nr. 8

Inledningsvis tar domstolen upp *barnets bästa* som avgörande faktor vid beslut om ensam vårdnad. Lagrum 6kap. 2a§ FB och dess text åberopas med konstatering om att *barnets bästa* förutsätter en individuell bedömning. I den här domen har parterna svåra samarbetsproblem,

där fadern var dömd för våld och allvarliga hot mot barnets mor. Modern har fått skyddad identitet och fadern har ålagts besöksförbud mot henne. Domstolen kommer med lagrum 6kap.5§ FB om föräldrarnas samarbetsvårigheter, först efter att domstolen påpekat risken för barnet att fara illa om någon i familjen utsatts för övergrepp (6kap. 2a§ FB).

Samarbetsvårigheter är det främsta underlaget till beslut om ensam vårdnad, till moderns fördel. Domstolens konstruktioner av *barnets bästa* är tydligt kopplade till beslutet genom att barnets grundläggande behov beaktas, däribland att barnet inte ska riskera att utsättas för påfrestande/traumatiska upplevelser med hänsyn till våldsproblematiken mellan föräldrarna.

Dom nr.8 är den enda domen där domstolen åberopar 6kap. 15§ FB angående barnets rätt till umgänge med den förälder som det inte bor tillsammans med. Genom att domstolen anger bestämmelser om *barnets bästa* som utgångspunkt i sin bedömning lyfts barnperspektivet fram och idén om *barnets bästa* är framträdande. Barnperspektivet stärks ytterligare genom påpekandet av barnets rätt till umgänge med fadern.

Domstolen gör konstruktioner av vad vårdnadsutredningen visat, och tolkar faderns yttrande som motsägelsefullt där fadern trots sin mycket ”aviga inställning” till barnets mor, betecknar samarbete med henne som bra.

I domens text märks att domstolen utifrån de uppgifter som den hade till sitt förfogande, kommer med egna överväganden av situationen i fråga. Domstolens idé om *barnets bästa* återspeglas i tolkningen av exempelvis faderns videoinspelning av barnets inställning i frågan, där domstolen betecknar faderns handling som hans oförmåga att hålla barnet utanför sin konflikt med barnets mor. Å andra sidan, sammanfaller moderns agerande där hon är positivt inställd till ett omfattande umgänge mellan barnet och dess far, med domstolens övergripande idé om *barnets bästa*. Domstolens idé om en förälders lämplighet som vårdnadshavare inkluderar i stort sätt förälderns beredskap att samarbeta med den andra föräldern, även då våldsproblematiken finns. Enligt vår tolkning har domstolen i den här domen realiserat sina idéer genom en individuell prövning av var och en förälders lämplighet i stället för att se på samarbetsproblem de emellan som det enda och tillräckliga motivet till beslutet om ensam vårdnad, som domstolen egentligen har gjort i flera andra undersökta domar.

Gällande umgändefrågan går domstolens bedömning utöver vårdnadsutredarens förslag samt utöver faderns begäran, genom att tillerkänna barnet umgänge med fadern i ännu större omfattning än vederbörande föreslagit/yrkat. Domstolen kopplar barnets vilja till idén om- och konstruktion av *barnets bästa* som i detta fall är samstämmiga med varandra:

“...har tydligt framkommit att /barnet/ tycker om sin pappa och att hon vill träffa honom. Tingsrätten anser att det är viktig att hon har en nära och god kontakt med honom. Det får därför anses vara det bästa för /barnet/ att ha ett omfattande umgänge med sin pappa...”

Det ovan skrivna följs av:

“Tingsrätten vill /.../ påpeka att den hyser en viss oro över risken för att /fadern/ även inför /barnet/ ger uttryck för sin inställning till /modern/ och att det kan påverka /barnet/ negativt.”

Domstolen gör därmed en riskbedömning men samtidigt kommer med ett påpekande som kan ha varit tänkt påverka fadern i hans handlingar framöver, anser vi. Den riskbedömning som domstolen gör anses dock inte överensstämma med förhållandena barnet lever i, där det är traumatiserat och går på behandling på BUP. Barnet har t.o.m. bevittnat våld som fadern utövat mot barnets mor. Vid sin bedömning om umgängesomfattning tar dock domstolen, som tidigare framkommit av vår tolkning, stor hänsyn till moderns positiva inställning till barnets umgänge med sin far. Moderns positiva inställning i frågan har även vårdnadsutredaren påpekat.

Ytterligare konstruktioner av vad domstolen anser vara *barnets bästa* i det enskilda fallet känns igen i domstolens väl genomtänkta reglering av hämtning och lämning av barnet vid dess umgänge med fadern. En riskbedömning görs även där, då domstolen har föräldrarnas problem i åtanke, och beslutar om ett visst umgängessätt för att undvika konfrontationer föräldrarna emellan. Genom detta kommer domstolen samtidigt fram till lösningen på ett problem till, där det fastställda sättet för hämtning/lämning av barnet ger fadern en möjlighet att få inblick i frågor som rör hans barn, såsom barnets skolgång.

Domstolen riktar ett handlingsförslag även till socialförvaltningen som dithills varit behjälplig med umgängestöd i det här fallet. Med hänsyn till att vissa problem tidigare förekom då umgängestöd-personen inte var på platsen när barnet skulle hämtas/lämnas vilket i sig orsakade dispyt mellan föräldrarna, så har domstolen kommit med en praktisk idé om hur sådana situationer kan undvikas framöver. Genom att domstolen ger handlingsförslag även till dem som inte är part i målet, har den kontinuerligt haft *barnets bästa* i åtanke.

Dom nr. 9

Domstolen har i den här domen beslutat om ensam vårdnad med utgångspunkt i det som framgår av 6kap. 2a§ FB gällande *barnets bästa* med betoning på kontinuitetsprincipen, d.v.s. att barnen har ett särskilt behov av stabilitet, kontinuitet och trygghet i sin vardag. Därav utgår

att domstolens idé om *barnets bästa* blir fallinriktad med kontinuitetsprincipen i grunden. Avseende fästs vid föräldrarnas samarbetsförmåga (6kap. 5§ FB) enbart i den meningen att samarbetet, som i nuläget bedöms som bra, kan försämrans i framtiden p.g.a. misstro som råder mellan föräldrarna. Domstolen gör en riskbedömning av barnens situation utifrån *barnets bästa* när domstolen kommer med konstruktion av att barnens nuvarande stabila situation kan rubbas om fadern "tvingas" till gemensam vårdnad.

Domstolens konstruktioner av hur båda föräldrarnas engagemang gynnar barnens utveckling och välmående, tolkar vi som att domstolen är aktiv i sin roll som bedömare och beslutsfattare. Tolkningen som domstolen gör överensstämmer med vårdnadsutredarens tolkning, vilken utarbetas av domstolen och resulterar i utförliga egna överväganden och konklusioner. Detta känns igen vid jämförelse av utredarens bedömning angett i citatform, med domstolens bedömningar.

I dom nr.9 framhävs faderns bristande tillit gentemot modern orsakad av en några år gammal händelse, då modern olovligt förde bort deras två barn och flyttade utomlands. Konsekvensen av detta blev att fadern inte träffade sina barn på två år. Domstolens konstruktion av föräldrarnas situation är att denna händelse satt spår på fadern - modern relationen i negativ bemärkelse och att någon förändring gällande detta inte kan förväntas. I domens text kan utläsas domstolens uppfattning av samarbetet föräldrarna emellan som bra vilket domstolen vidare bedömer som mycket positivt och värdefullt. Detta gör den här domen unik, då den är den enda av tio granskade domar där samarbetet föräldrarna emellan bedöms som fungerande på diverse områden, och då av: domstolen, utredaren, modern, t.o.m. av fadern. Båda föräldrarna anses, i nuläget, vara lämpliga vårdnadshavare, enligt domstolen. Det som dock kan tolkas ha haft inflytande på domstolens beslut om ensam vårdnad till faderns fördel är avsaknad av ånger hos modern för det som hon tidigare gjort (egenmäktighet med barn).

Barnen i det här fallet är 12 och 10 år gamla. De har kommit till tals under vårdnadsutredningen. Domstolens tolkning av det som därav kommit fram är dock att barnens uttalanden eventuellt varit påverkade av föräldern, i det här fallet av modern. En sådan konstruktion har resulterat i iakttagande men ej i beaktande av barnens vilja:

“Enligt utredningen har de vidare uttryckt att de vill bo ‘ växelvis eller som nu ’. Det framstår som oklart huruvida deras uttalande om växelvis boende är baserade på ett rättvisetänkande ur föräldrars perspektiv eller på egen genuin vilja, och som alternativ har de också nämnt att

de vill fortsätta att ha det som nu. Några säkra slutsatser om vad som är barnets egentliga vilja kan enligt tingsrättens uppfattning inte dras.”

Denna domstolens konstruktion betonar domstolens individuella bedömning och dess egen reflektion över hur barnens vilja kan/inte kan ställas in i det som är *barnets bästa*. Den konstruktionen överensstämmer med det operationaliserat begreppet *barnets bästa* där barnets uttalande och dess vilja inte automatiskt behöver vara för *barnets bästa*, utan domstolens konstruktioner ska baseras på omständigheterna i barnets tillvaro.

Till skillnad från den individuella bedömningen som görs gällande vårdnads- och boendefråga, så utgår domstolen ifrån föräldrarnas överenskommelse som något som automatiskt anses vara till *barnets bästa* när det gäller umgängesfrågan. Detta kan tolkas som att domstolen utgår ifrån ett föräldraperspektiv, detsamma kan sägas gällande det stora utrymme som föräldrarnas yttranden ges i domens övriga text. Dessa har varit repeterade igenom domens text i onödan, då föräldrarnas yttranden både från vårdnadsutredningen och från vårdnadstvisten, analoga i sig, framkommer i domens text.

Mer omfattande redovisning i en doms text av det som föräldrarna uppgett som regel inte behövs, eftersom de ändå yttrar sig under vårdnadstvisten/huvudförhandlingen (Sjösten, 2009).

Dom nr.10

Inledningsvis åberopar domstolen lagrum 6kap. 2a§ FB apropå *barnets bästa* och vidare även 6kap. 5§ FB gällande föräldrarnas samarbetssvårigheter. Det primära underlaget till beslutet om ensam vårdnad till moderns fördel, är det sistnämnda. Barnet i frågan är 15 år gammalt och går på behandling på BUP. I den här domen framkommer utdrag ur vårdnadsutredarens beskrivning av barnets situation och ur ett psykologutlåtande i citatform, samt ett utdrag ur en s.k. utvärdering av åtgärdsprogram från barnets skola.

Domstolen repeterar, för det mesta, det som framgått från de ovan nämnda handlingarna. Egna tolkningar som domstolen gör är minst sagt tvetydiga. Det största utrymmet i domens text ges barnet genom de professionellas beskrivningar av barnets situation medan föräldrarnas förmåga respektive oförmåga att samarbeta, nämns inte. Den tas dock upp av domstolen i själva domslutet som motiv till beslut om ensam vårdnad, som kan tolkas som schablonartad användning av lagbestämmelsen ur 6kap. 5§ 2st. FB.

Av de uppgifter om barnet som finns i domens text framgår att barnet känner mer eller mindre konstant rädsla för sin far, barnet upplever att hans far blir lätt arg på småsaker, vilket enligt barnet snabbt utvecklas till "vansinnesarg". Barnet bedöms ha mardrömmar, stora koncentrationssvårigheter samt har svårt att uppnå tillfredsställande studieresultat. Av psykologutlåtandet framgår att en traumabearbetande och jagstärkande behandling anses vara av största vikt för barnets psykiska välmående. Det bedöms vidare att barnet har varit utsatt för psykiskt våld av sin far och det har föreslagits ett uppehåll i barnets umgänge med sin far under tiden då barnet går på behandling.

Domstolen kommenterar detta genom att repetera barnets behov av stöd/hjälp gällande dess problem men även om alla de professionellas bedömningar påpekar faderns negativa inverkan på barnets psykiska mående så gör domstolen följande konstruktion av situationen:

"Tingsrätten hyser inga tvivel om att båda föräldrarna är mycket måna om /barnet/ och att de var för sig, på sitt sätt, är inställda på att agera utifrån vad som är bäst för /barnet/. /.../ /Fadern/anser för sin del att /barnet/ måste skyddas från ytterligare utredningar och behandlingar."

Genom att barnets far inte anser att barnet ska gå på behandlingar, och bl.a. kallar läkare för charlataner i sitt yttrande, kan hans agerande "utifrån vad som är bäst för barnet" ifrågasättas och därmed även domstolens motsägelsefulla tolkningar.

I sitt beslut om ensam vårdnad kommer domstolen inte explicit med en motivering om hur beslut enligt 6kap. 5§ FB kopplas till domstolens övergripande idé om- och fallinriktade konstruktioner av *barnets bästa*. Domstolen kommenterar visserligen att föräldrarnas oförmåga att samarbeta kan gå ut över barnet och att enligt "förhållandena i övrigt" är det bäst för barnet att modern får vårdnaden om det. Det anges emellertid inte specifikt vilka dessa förhållanden är. Exempelvis kontinuitet i barnets tillvaro och boendeform, med hänsyn till att barnet bott med sin mor sedan han var 1,5 år gammalt, kan ha inverkat på domstolens beslut, är vår tolkning.

Om domstolen bedömer att båda föräldrarnas omsorgsförmåga är god (se citatet) och beslutar om ensam vårdnad utifrån samarbetsproblem, borde det framgå i domslutet varför just modern och inte fadern tillerkänts vårdnaden om barnet. De ovan nämnda förhållandena gällande barnets far kan tolkas ändå ha påverkat domstolens beslut eftersom ensam vårdnad tilldelats modern. Ingenting om det framkommer dock i domslutet. I stället motiveras beslutet, som

ovan skrivet, uteslutande med den nya lagbestämmelsen i Föräldrabalken angående samarbetet föräldrarna emellan. Detta i sin tur kastar ljus på föräldrarna snarare än på barnet då det saknas domstolens argumentation om varför ensam vårdnad med 6kap. 5§ FB i grunden, i det här fallet egentligen är för *barnets bästa*.

I domstolens idé om *barnets bästa* påpekas betydelsen av barnets vilja med hänsyn till dess ålder i frågan om umgängesomfattning. Barnets vilja rörande umgänge med fadern framkommer emellertid inte någonstans i domens text. Detta möjligen, av orsaken att barnet inte blivit tillfrågat om dess inställning gällande boende- och umgängesfrågan. Alternativt kan avsaknad av barnets vilja i domens text tolkas som att domstolen eventuellt valt att inte redovisa den av omsorg för barnet, med tanke på faderns ”tvära personlighet”. Domstolen kommer dock med en rekommendation till barnets mor om att barnets nära och goda relation till sin far, och t.o.m. till släktingar på faderns sida, är betydelsefull och att den framöver bör uppmuntras.

Detta kan tolkas som hänsynstagande till *barnets bästa* med utgångspunkt i väsentligheten av båda föräldrarnas inverkan i barnets tillvaro/barnets utveckling och fostran, som i det här fallet sträcker sig ännu längre, där även kontakt med släkt anses kunna gynna barnet.

Slutdiskussion

Syftet med den här studien har varit att, utifrån tingsrättens domar om ensam vårdnad, analysera domstolens övergripande idé om- och fallinriktade tolkningar av *barnets bästa* och hur dessa konstrueras i samband med domstolens tillämpning av den nya bestämmelsen i 6kap. 5§ FB angående samarbete föräldrar emellan.

Vi har utgått från följande **frågeställningar** i vår strävan att uppnå studiens syfte:

- 1) Vilka konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* kan utläsas ur domarna?
- 2) Hur kopplar domstolen *barnets bästa* till beslut om ensam vårdnad, där 6kap. 5§ FB om föräldrarnas bristande samarbetsförmåga ligger till grund för beslutet om ensam vårdnad?
- 3) Vilka konstruktioner ges större utrymme i domarna, konstruktioner gällande barnets livsförhållande och *barnets bästa* i det enskilda fallet, eller konstruktioner av föräldrarnas situation och konflikter de emellan?

Studiens resultat visar att domstolens konstruktioner/tolkningar av begreppet *barnets bästa* varierar beroende på om domstolen gör en individuell bedömning eller inte. I de fall där

någon ingående individuell bedömning saknas, används *barnets bästa* som begrepp utan någon bakomliggande/övergripande idé som understödjer begreppets betydelse i det enskilda fallet. Inte sällan likställs *barnets bästa* med den överenskommelse som föräldrarna träffat gällande boende- och umgängesfråga. Detta som vi kommit fram till är i enighet med barnpsykiater Torgny Gustavssons uppfattning om begreppet *barnets bästa*, som tas upp i Barbro (2003): ”*Begreppet barnets bästa vänds, vrids och vänds så att det kan fås att stämma överens med vilket föräldraargument som helst*” (s. 33).

I likhet med det som tidigare forskning på området visat, så visar vårt resultat att konstruktioner om *barnets bästa* utgår ifrån aktörers (domstolens representanters) värderingar, kunskaper samt utifrån deras förmåga att djupgående reflektera över befintliga förhållanden och att argumentera för sitt beslut. Dess aktörers, d.v.s. domstolens förmåga och kunskaper om barns utvecklingsprocess och barns behov generellt, visar sig spela stor roll vid domstolens tolkningar av *barnets bästa*. I den meningen instämmer vi med vårdnadskommitténs betoning av väsentligheten att domare som arbetar med vårdnads mål gör det på ett specialiserat arbetssätt, där mycket större krav på deras kompetens och erfarenhet ska ställas (Sverige, SOU 2005:43, del A). Det som framgår av vårdnadskommitténs betänkande är att domstolens representanter *alltid* skall ha ett barnperspektiv vid handläggningen av ett familjemål. De ska genom sin kunskap och erfarenhet sätta barnet och dess bästa i fokus, och analysera vilka följder olika beslutsalternativ kan få för ett visst barn. Avsaknad av desamma kan leda till att domstolen inte sätter *barnets bästa* i främsta rummet (ibid.). I praktiken, åtminstone till den del som vårt resultat visar, så följs inte alltid de rekommendationer som vårdnadskommittén kommit med.

Genom att likställa *barnets bästa* med “färdiga svar” i lagreglerade barnets rättigheter antas den ovan nämnda förmågan och kunskaper hos domstolen vara bristande. Begreppet *barnets bästa*, som det framgår från tidigare forskning, är ett mer övergripande begrepp än begreppet barnets rättigheter och tolkning av *barnets bästa* ska gå utöver tydligt givna barnets rättigheter i lagen. Den tidigare forskningen visar tydligt hur begreppet *barnets bästa* är en rättslig konstruktion vars faktiska innehåll är oklar. Det ger ett stort utrymme för den aktuella domstolen att konstruera ett innehåll i det enskilda fallet, vilket gör domstolarna till en viktig konstruktör av idéer om *barnets bästa*.

Vårt resultat visar dock att domstolen ofta “gömmar sig” bakom lagtexten, osynliggör sig själv och därmed inte utnyttjar det utrymme för egna idéer och konstruktioner/tolkningar som

den har till sitt förfogande inom ramen för reglerna. Genom rutinmässig användning av den nya lagbestämmelsen i Föräldrabalken fokuserar domstolen på föräldrarnas samarbetssvårigheter i stället för att utifrån en individuell prövning konstruera sin egen idé om *barnets bästa*. Detta väcker frågan om domstolens idé snarare är att uteslutande bekräfta lagstiftarens idé än att ge uttryck för sin egen, samt uttryck för fallinriktade konstruktioner/tolkningar och därmed försöka ge *barnets bästa* ett faktiskt innehåll?

Domstolens motivering av beslutet om ensam vårdnad med en schablonartad användning av lagbestämmelsen gällande föräldrarnas samarbetssvårigheter, lägger fokus på föräldrarna genom att föräldrarnas situation lämnas företräde i domarnas texter i stället för barnets dito. Föräldrarna, men inte bara de utan alla de vuxna aktörerna såsom vårdnadsutredare och andra professionella bedömare, ges det största utrymmet i domarnas texter. Även om dessa aktörers konstruktioner handlar om barnet och dess livsförhållande, så framhävs ändå ett "vuxenperspektiv" i de konstruktionerna. Med andra ord, är barnet inte aktör i sitt eget liv. Detta dämpar beaktandet av barnperspektivet, domstolen sällan lyckas "se med barnets ögon" under vårdnadstvisten. Dessutom ges alltför stort utrymme i domarnas texter till delar av föräldrarnas yttranden som innehåller anklagelser de emellan, varav många är av intimt slag och har inte något med föräldrarnas omsorgsförmåga att göra. Där har vi känt igen likheten med resultaten från den internationella forskningen, d.v.s. att vårdnadstvister ibland ytterligare blir ett tillfälle för parterna att ta upp sina (gamla) konflikter. Vårdnadstvister får även en form av förhandling mellan föräldrarna i stället för att alltid ha barnet och *barnets bästa* i fokus.

Det resultat som vi fått kan sägas delvis stämma överens med tidigare inhemsk forskning som visat att tingsrätten i sina konstruktioner gällande vårdnads-, boende- och umgängesfrågor inte utgår ifrån ett barnperspektiv. När det ändå görs så verkar det vara svårt för domstolen att samtidigt beakta barn- och föräldraperspektiv. Enligt det som framgår av domarnas texter redogör domstolen sällan för hur den kopplar sin idé om- och konstruktioner av *barnets bästa* till föräldrarnas situation och deras lämplighet respektive olämplighet som vårdnadshavare.

I domar där en förälders lämplighet som vårdnadshavare var avgörande för att tillerkänna denne rätt till vårdnaden om barnet beaktades emellertid i första hand *barnets bästa*. Beslut om ensam vårdnad i dessa domar var vanligtvis motiverat med först och främst 6kap. 2a§ FB och eventuellt 6kap. 5§ 2st. FB som efterföljande, även om föräldrarnas samarbetssvårigheter har funnits med i bilden.

Svepande presumtioner för ensam vårdnad med vaga kopplingar mellan *barnets bästa* och beslut om ensam vårdnad grundat på föräldrarnas samarbetsvårigheter, skymtas i flera av domarnas texter. Det finns dock domar där domstolens individuella prövning under vårdnadstvisterna är märkbar. I sådana fall är domstolens övergripande idé om- och tolkningar av *barnets bästa* samt konstruktioner av varför ensam vårdnad är den bästa lösningen i det enskilda fallet, tydligt igenkännande. Till skillnad från domar där individuell bedömning inte gjorts, så urskiljs tolkningar av begreppet *barnets bästa* i de domar där exempelvis vid sidan av barnets grundläggande behov, stor hänsyn även tagits till föräldrarnas beredskap att främja barnets umgänge med den andra föräldern.

Slutsatsen som dras är att i fall domstolen inte gör en individuell prövning under vårdnadstvisterna har domstolen inte nått fram till vare sig makro- eller mikronivå. D.v.s. domstolen ger inga uttryck för egen idé utan vanligtvis bekräftar lagstiftarens dito/använder lagbestämmelsen schablonmässigt. När domstolen dock kommer med fallinriktade konstruktioner/tolkningar går den från makronivå, d.v.s. från sin övergripande idé om *barnets bästa*, vidare till mikronivå där begreppets kärna berörs och kopplas till motiveringen till beslutet om ensam vårdnad.

Metoddiskussion

"I domslut om vårdnad, boende och umgänge sammanfattas en komplex verklighet i en relativt kort text" (Schiratzki, 2008, s.112). Innehållet i en dom kan i sin längd variera allt från 3-4 sidor till 15-20 sidor, men även den som innehåller tre sidor reglerar och inte sällan förändrar människors/parternas liv.

Tingsrättens domar är, avseende innehåll, inte upprättade på ett enhetligt sätt, vilket medförde vissa svårigheter i vår analys av materialet (Rejmer, 2003). Den utvalda metoden, med texten som material, exkluderade vår möjlighet att ställa frågor som vi eventuellt hade gällande domarnas innehåll till de professionella aktörerna. Den beskrivande idéanalysen var därmed begränsad till domarnas texter och uteslöt möjligheten för oss att, till skillnad från domstolens representanter, närvara vid vårdnadstvistprocesser. Därigenom blev vi inte mottagliga för alla intryck och för parternas samtliga argument direkt på platsen, som domstolen var, och som möjligen kunde ha påverkat den i skapandet av dess konstruktioner. Om vi däremot valde att intervjua domstolens representanter och familjerättens vårdnadsutredare hade vårt resultat snarare erhållit formen av en "referering" än en "inferering" som vi åstadkommit med idéanalys. Med den förstnämnda formen hade det kunnat vara möjligt för domstolen att

argumentera för sin idé och för sina konstruktioner/tolkningar. Den sistnämnda formen gav en bild på hur domarnas texter kan förstås och tolkas utan att den som studerar dessa texter blir påverkad av domstolens muntliga argumentation för sitt handlande.

Resultat, från en studie gjord av oss som varken jobbar inom familjerätten eller i domstolen, kan ha tillfört opartiska insikter. Detta genom vårt försök att så objektivt som möjligt, vara observanta på variationer i aktörernas idéer om- och konstruktioner/tolkningar av *barnets bästa*, på variationer i betoningen av barn- respektive föräldraperspektiv samt på hur eventuella brister i en utredningstext från familjerätten kunde ha påverkat domskälen. Våra slutsatser kan sålunda betraktas som en återkoppling till de professionella aktörerna.

Förslag till fortsatt forskning

En fortsatt forskning skulle kunna vara en jämförande studie om hur motiveringar till beslut om ensam vårdnad fastställda innan 2006 års lagändring i Föräldrabalken, skiljer sig från motiveringar till de beslut fattade efter införandet av den nya lagbestämmelsen i 6kap. 5§ FB. Det vore också givande att studera innehåll i domars text som gäller beslut om gemensam vårdnad och därmed granska domstolens motiveringar till dessa beslut genom att jämföra dem med domstolens motiveringar till beslut om ensam vårdnad.

Det tidigare nämnda och beskrivna rättssystemet i Finland gällande vårdnad, boende och umgänge är vi positivt inställda till och ser gärna att någon liknande lagbestämmelse införs i Sverige. D.v.s. att en mellanlösning mellan gemensam och ensam vårdnad finns som alternativ under vårdnadstvister, genom att en uppgiftsfördelning skapas mellan föräldrarna. Om och hur ett sådant rättssystem som det finska, främjar *barnets bästa* är ett ytterligare förslag till framtida forskning.

Vi är dock medvetna om att svårigheter i definieringen av begreppet *barnets bästa* samt svårigheter med preciseringen av idé om- och konstruktioner av begreppet, kan vara grundproblemet i det finska systemet också. Detta även om det i ett sådant system, finns en möjlighet till en annan typ av kompromiss i vårdnadsmål än i Sverige.

Referenslista

Litteraturkällor:

- Alexius Borgström, Katarina & Hollander, Anna (red.) (2009). *Juridik och rättsvetenskap i socialt arbete*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Alexius Borgström, Katarina & Hollander, Anna, Rättsvetenskapliga metoder I Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Aubert, Vilhelm (1972). *Rättssociologi*. Stockholm: Aldus/Bonnier
- Backman, Jarl (2008). *Rapporter och uppsatser*. 2., uppdaterade [och utök.]. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Barnkommittén (1997). *Barnets bästa i främsta rummet: FN:s konvention om barnets rättigheter förverkligas i Sverige. Bil., Barnets bästa : en antologi*. Stockholm: Fritze
- Beckman, Ludvig (2005). *Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer*. Stockholm: Santérus
- Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. 2., [omarb.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Burr, Vivien (2003). *Social constructionism*. 2. ed. London: Routledge
- Carle, Jan, Nilsson, Björn, Alvaro, José Luis & Garrido, Alicia (2006). *Socialpsykologi: bakgrund, teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur
- Eklund, Hans, Barns processuella ställning I Olsen, Lena & Saldeen, Åke (red.) (2008). *Barn som aktörer - en slutpunkt*. Uppsala: Iustus
- Ewerlöf, Göran & Sverne, Tor (2000). *Barnets bästa: om föräldrars och samhällets ansvar*. 4., [utök.] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Hacking, Ian (2000). *Social konstruktion av vad?*. 1. uppl., 3. tr. Stockholm: Thales
- Hacking, Ian (2004). *Social konstruktion av vad?*. 1. uppl., 2. tr. Stockholm: Thales

- Hindberg, Barbro (2003). *Ingen enkel fråga: barns rätt att komma till tals i social barnavård, familjerätt och rättsväsende : Allmänna barnhusets konferens 31 mars-2 april 2003*. Stockholm: Allmänna barnhuset
- Johansson, Thomas (2004). *Socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar. & Brinkmann, Svend. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur
- Larsson, Sam, Lilja, John & Mannheimer, Katarina (red.) (2005). *Forskningsmetoder i socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur
- Mathiesen, Thomas (2005). *Rätten i samhället: [en introduktion till rättssociologin]*. Lund: Studentlitteratur.
- Rejmer, Annika (2003). *Vårdnadstvister: en rättssociologisk studie av tingsrätts funktion vid handläggning av vårdnadskonflikter med utgångspunkt från barnets bästa*. Diss. Lund : Univ., 2003
- Schiratzki, Johanna (2000). *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige: en rättsvetenskaplig undersökning*. Stockholm: Juridiska fakulteten, Univ.
- Schiratzki, Johanna (2010). *Barnrättens grunder*. 4., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Schiratzki, Johanna (2008). *Mamma och pappa inför rätta*. Uppsala: Iustus
- Schiratzki, Johanna (1997). *Vårdnad och vårdnadstvister: [Custody and custody disputes]*. Diss. Stockholm : Univ.
- Sjösten, Mats (2009). *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten av sådana avgöranden och överenskommelser*. 3., [rev. och uppdaterade] uppl. Stockholm: Norstedts juridik
- Sverige. 2002 års vårdnadskommitté (2005). *Vårdnad - boende - umgänge: barnets bästa, föräldrars ansvar : betänkande. Del A*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer
- Sverige. 2002 års vårdnadskommitté (2005). *Vårdnad - boende - umgänge: barnets bästa, föräldrars ansvar : betänkande. Del B*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer

Walín, Gösta & Vängby, Staffan (2010). *Föräldrabalken: en kommentar, D. 1, 1-13 kap.*. Bokutg., uppdaterad t.o.m. supplement 10, juli 2010 Stockholm: Norstedts juridik

Östberg, Francesca (2010). *Bedömningar och beslut: från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Stockholm: Institutionen för socialt arbete, Stockholms universitet

Elektroniska källor:

Barnkonvention. Unicefs hemsida. Hämtad 2012-02-28.

<http://unicef.se/barnkonventionen>

Ekström, Johanna (2010-08-05). *Barn glöms bort i vårdnadstvist*. Hämtad från Expressens hemsida, 2012-02-21.

<http://www.expressen.se/nyheter/dokument/barnen-gloms-bort-i-vardnadstvist/>

Luthman, Hans (2010). *Snabbare utveckling av ordförrådet!* Hämtad från Ordklassers hemsida, 2012-04-12.

<http://www.ordklasser.se/snabbare-utveckling-av-ordforradet.php>

Prop.1994/95:224. Zeteos hemsida. Hämtad 2012-02-27.

<http://www04.sub.su.se:2102/ppd/template.htm?view=main>

Prop. 1997/98:7 Zeteos hemsida. Hämtad 2012-03-01.

<http://www04.sub.su.se:2102/ppd/template.htm?view=main>

Prop.2005/06:99 Zeteos hemsida. Hämtad 2012-03-01.

<http://www04.sub.su.se:2102/ppd/template.htm?view=main>

Resetar, Branka & Emery E. Robert (2008). *Children's rights in European legal proceedings: Why are family practices so different from legal theories?* Hämtad från Wileys hemsida, 2012-04-10.

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1744-1617.2007.00193.x/full>

Ryrstedt, Eva (2009). *Barnets bästa eller föräldrarnas - en studie av beslutsmodeller rörande vårdnad/boende/umgänge*. Hämtad från Dagensjuridiks hemsida samt från Riksbankens Jubileumsfonds hemsida, 2012-02-21.

<http://www.dagensjuridik.se/2009/10/barn-hamnar-i-skymundan-i-vardnadstvister>

<http://www.rj.se/svenska/1023/var/newsID/234>

RÅ 1996 ref. 43. Hämtad från www.lagen.nu, 2012-03-25.

<https://lagen.nu/dom/ra/1996:43>

Socialstyrelsens hemsida, *Familjerätt år 2010* (2011). Sveriges officiella statistik. Hämtad 2012-02-25.

<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/18326/2011-5-9.pdf>

Socialstyrelsens hemsida, *Familjerätten och barnet i vårdnadstvister - uppföljning av hur 2006 års vårdnadsreform slagit igenom i socialtjänstens arbete* (2011). Hämtad 2012-02-25.

<http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2011/2011-11-40>

SOSFS 2003:14(S) *Socialnämndens handläggning av vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge*, s.10. Hämtad från Socialstyrelsens hemsida, 2012-02-15.

http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/2003-14/Documents/2003_14.pdf

Stockholm-tingsrättens domar:

Dom nr.1: T 1865-09

Dom nr.2: T 1948-08

Dom nr.3: T 3301-10

Dom nr.4: T 5339-08

Dom nr.5: T 5703-11

Dom nr.6: T 12225-10

Dom nr.7: T 14093-09

Dom nr.8: T 14504-10

Dom nr.9: T 15017-08

Dom nr.10: T 8611-11

Bilder:

b1. *Bild nr.1.* Hittat via Googles bildsökning. Hämtad från Daddys-Sveriges hemsida, 2012-05-15.

<http://www.daddys-sverige.com/om-oss.html>

b2. *Bild nr.2.* Hittad via Googles bildsökning. Hämtad från Litholms hemsida, 2012-05-15.

http://litholm.blogspot.se/2010_04_01_archive.html

Bilaga

Matris

Variabler gällande hänvisningar till rättskällorna

Svarsalternativ	JA	NEJ
1. Yrkad uteslutande ensam vårdnad;		
2. Angivet lagrum 6kap. 2a § FB;		
3. Angiven lagtext till 6kap. 2a § FB;		
4. Angivet lagrum 6kap. 5 § FB;		
5. Angiven lagtext till 6kap. 5 § FB		
6. Angivet lagrum 6kap. 15 § FB;		
7. Angiven lagtext till 6kap. 15 § FB;		
8. Angivet förarbete till FB angående förutsättningar för och mot gemensam vårdnad (prop.2005/06:99s.49ff).		

Variabel gällande vårdnadstvistprocessen - Vittnesförhör

Svarsalternativ	JA	NEJ
9. Vittnesförhör hölls		

Variabler gällande vårdnadstvistprocessen - Samarbetsfrågor

Svarsalternativ	JA	NEJ
10. Samarbetssvårigheter finns mellan föräldrarna;		
11. Byråkratiska komplikationer p.g.a. samarbetssvårigheter finns;		
12. Samarbetssvårigheter som det främsta underlaget till dom om ensam vårdnad;		
13. Något annat underlag till dom om ensam vårdnad;		
14. Den som yrkar ensam vårdnad anser att samarbete är bra;		
15. Den som motsätter sig ensam vårdnad anser att samarbete är bra;		
16. Vårdnadsutredare bedömer samarbete mellan föräldrarna som bra;		
17. Anses, ett i nuläget tillfredsställande samarbete, kunna försämrans i fall gemensam vårdnad tilldelas;		
18. Den som yrkar ensam vårdnad försöker få samarbete med den andra föräldern att fungera;		
19. Den som motsätter sig ensam vårdnad försöker få samarbete med den andra föräldern att fungera.		

Variabler gällande vårdnadstvistprocessen - Föräldrarnas situation

Svarsalternativ	JA	NEJ
20. Båda föräldrarna anses vara förmögna att hålla barnet utanför sina konflikter;		
21. Den som yrkar ensam vårdnad anses vara förmögen att skilja på egna behov och barnets, samt att prioritera barnets behov framför sina egna;		
22. Den som motsätter sig ensam vårdnad anses vara förmögen att skilja på egna behov och barnets, samt att prioritera barnets behov framför sina egna;		
23. Den som yrkar ensam vårdnad riktar anklagelser mot den andra föräldern;		
24. Den som motsätter sig ensam vårdnad riktar anklagelser mot den andra föräldern;		
25. Någon av föräldrarna har gjort sig skyldig till våld eller andra övergrepp mot den andre föräldern;		
26. Någon av föräldrarna anses ha alkohol- eller drogproblem.		

Variabler gällande vårdnadstvistprocessen - Barnets situation

Svarsalternativ	JA	NEJ
27. Barnets möjligheter att få sina behov och rättigheter tillgodosedda hos en av föräldrarna anses vara begränsade, om barnet riskerar att fara illa;		
28. Barnet är traumatiserat/går på behandling.		

Variabler gällande domslutet

Svarsalternativ	JA	NEJ
29. Barnets vilja är dokumenterad;		
30. Barnets vilja är beaktad i domskälen;		
31. Barnets vilja misstänks vara påverkad av föräldern;		
32. Kontakt mellan barnet och föräldern som barnet inte bor med är gles/finns inte;		
33. Barnets boendeform tills vårdnadsfråga togs upp i domstolen spelar roll vid tillerkännande av ensam vårdnad;		
34. Överenskommelse mellan föräldrar gällande barnets boendeform och umgänge finns och beaktas;		
35. Domstolen refererar till vårdnadsutredarens förslag/bedömning;		

36. Del av utredning/bedömning anges i citatform;		
37. Domstolens egna övergripande idé om begreppet <i>barnets bästa</i> , som vidare tillämpas i/riktas till det enskilda fallet, finns;		
38. Domstolen kommer med kommentarer;		
39. Domstolen kommer med konstruktioner/tolkningar av begreppet <i>barnets bästa</i> ;		
40. Domstolen gör likadan bedömning som utredaren gällande vårdnadsfråga;		
41. Domstolen gör likadan bedömning som utredaren gällande umgänge;		
42. Fördelar med tillerkänd ensam vårdnad iaktas och framställs i domskälen;		
43. Domstolen kommer med rekommendationer/handlingsförslag.		